

32.24



భూతయ సాంస్కృతిక పక్షపత్రిక
సంపాదకుడు: విద్యాన్ బిల్లుసు సీతారామశాస్త్రి.

సంపుటము 9

రాజమహేంద్రవరము 1-10-1986

సంచికలు 22, 23

—* ఈ సంచికలో *—

- | | |
|---|--------|
| 1) మల్లస కవితా వైభవము. | పేజీ 1 |
| 2) కచ దేవయానుల వృత్తాంతము - ఒక పరిశీలన. | 3 |
| 3) ముక్కు తిమ్మనార్యుని ముద్దాపిలుపు. | 5 |
| 4) సవ్యకవితా మరాళము 'ముక్తాప్రవాళము' | 7 |
| 5) 'వ్యాస' రచన. | 9 |
| 6) గాయప్రోలువారి ప్రణయ కవితాతత్వం. | 10 |
| 7) ఒక అపూర్వ పూర్వప్రబంధం 'అల మేలుమంగా పరిణయం'. | 13 |
| 8) సిద్ధాశ్రమ వర్ణనము. | 16 |
| 9) రతివిలాసమ్ (నష్టకామశాస్త్రకృతి) | 18 |

రాబోవు వార్షిక సంచికలో బాపింజు కథలు-విశ్లేషణాత్మక పరిశీలన, ముత్యంపేట సాంబయారాధ్యులు, సంస్కృత సామ్యము, మోత్యముని శతకం, పెద్దూర్లు తెగల్గో ఎఱుకలజాతి, వశ్యన్తోర్ కవితావైభవం, కావూరివారి కవితాలవారి, అద్దేపల్లి లక్ష్మణస్వామిగారి కవితావైభవం, కల్పకృత్తు-సంగీత శాస్త్రము మొదలగునవి ఉంటాయి.

1, 16 తేదీలలో ప్రచురింపబడును.

చందా : సంవత్సరమునకు రు. 12-00.

విడిప్రతి 60 పై.

అర్ధసంవత్సరమునకు రు. 6-00.

★ స మా లో చ న ★

* జాతీయ సాంస్కృతిక పక్షపత్రిక *

సంపాదకుడు : విద్వాన్ బులుసు సీతారామశాస్త్రి

Retired Telugu Lecturer, V. T. J. College, Rajahmundry.

మల్లన కవి తా వైభవము

- శ్రీ వీ. కృష్ణప్ప, ఎం. ఏ.

శ్రీకృష్ణదేవరాయల ఆస్థానము నలంకరించిన అష్టదిగ్గజ కవులలో నొకడు మాదయగారి మల్లన. మల్లనచే విరచితమైన కావ్యము రాజశేఖర చరిత్రము. మల్లన రాజశేఖర చరిత్రమును ముచ్చటగా మూడాశ్వాసముల శృంగార ప్రబంధముగా తీర్చిదిద్ది నాదిండ్ల అప్పనమంత్రికి అంకిత మొసంగెను.

రాజశేఖరచరిత్ర పీఠికవలన, ఆశ్వాసాంత గద్యాల వలన, మల్లనను గూర్చి కొన్ని వివరములు తెలియుచున్నవి. మల్లన మాదయామాత్యపుత్రుడు, అఘోర శివాచార్య శిష్యుడు, కౌనకగోత్రుడు, అయ్యంకి పురాగహార విభవాకరుడు. మల్లన తన కవిత్వమును గూర్చి ప్రత్యక్షముగ నెక్కడను పేర్కొనలేదు. పరోక్షముగ చిలుకద్వారా వెల్లడి చేసినాడు. చిలుక తనను గూర్చి సింధురాజుతో నిట్లు విచయము చేసికొనెను.

వాదింతున్, బహువేదకాస్త్రకలనా

వైయాత్య సుసిద్ధి, న
వ్యేదవ్యాసులతోడనైన, తుది సు
వీక్షించి యచ్చట శేః

గాడన్నన్ మరి నిర్వహింపగ నశ
క్యంబేరి; కస్మత్పద

శ్రీదాంపత్యము నాక నాక యనుకొ

సిగయ్యెడన్ భూవరా! (3-522)

రాజశేఖరుడు చిలుకను 'సకల భాషా విశేష విజ్ఞాన చతుర' (2-135) అని, 'సకలపురాణేతిహాస చాతుర్య కళా ప్రకటన కుతుకాపాదిని, త్రికాలవేదిని' (2-83) అని, 'రసవద్వికసద్వాచాల మధుర మధురిమ' (3-143) అని సంబోధించెను. దీని వలన మల్లన సకల భాషావిశేష విజ్ఞాన చతురుడని, సకలపురాణేతిహాస చాతుర్య కళాప్రకటన కుతుకాపాది యని, రసవద్వికసద్వాచాల ప్రవీణుడని తెలియును.

మల్లన నుకవి ప్రశంస నిట్లు చేసి నాడు
'చెప్పదగుఁ గవిత రసము
ల్చిప్పిల, నప్పప్పు, బలిబలి యన; లేదా!
యొప్పుడు చే రుక యుండుట
యొప్పుసుమీ! నుకవి యెంత యుచితజ్ఞు
డొకా! (1-8)

ఈపద్యమువలన మల్లనకు 'రసవోషణ ముపై గల మోజా వ్యక్తమగుచున్నది. రసము చిప్పిలునట్లు కవిత్వమున చెప్పవలయునట! ఈ విషయము రఘునాథరాయల్ 'రససింధువులై, యవురా! మన గవిత లవని నలరన్ వలదా' అనుటను, అద్దంకి గంగాధరకవి చెప్పిన 'చెన్నయి పలుకులను రసము చిప్పిలుచుండన్' అనుటను తలపించుచున్నది. అప్పనమంత్రి మల్లనను బిల్చి 'నీవివుడు చెప్పదలచిన భావ రసోద్యమహా ప్రబంధము నామై

గావింపు మంకితంబుగ' ననెను. దీనివలన మల్లన తన కావ్యమున భావమునకు, రసమునకు ప్రాధాన్య మిచ్చినట్లు కనబడును. మల్లన రాజశేఖర చరిత్రమును రచించుటకుఁగైకొన్న యితీవృత్తము కల్పితము కావచ్చును. కావ్యములోని రాజశేఖరుడు అప్పనగా, చిలుక మల్లనగా నున్నట్లు కన్పించును. అప్పనమంత్రిని, రాజశేఖరుని అభేదముగా వర్ణించి యుండుట గమనార్హము.

'చెప్పెడిదేమి; నవ్వచు రచిం

చినమాటలు, రాము బాతమున్

దప్పిన దప్పుడు' (1-35)

-ఇది అప్పనను గూర్చిన వర్ణన.

'రాముని కంటె నప్పరకు

రాముని కంటె, ధనుర్విశేష వి

ద్యామహనీయుడై' (1-11)

ఇది రాజశేఖరుని గూర్చి వర్ణన.

హేమధన్యుని కుమారుడైన రాజశేఖరుడు సింధు రాజు తాతురు కాంతిమతిని వివాహమాడుట ఇందలి యితీవృత్తము. యోగిని రాజశేఖరున కిచ్చిన చిలుక కాంతిమతి రాజశేఖరుల వివాహము చేయుటకు చేసిన రాయబారము రమణీయయై, సూరన కుచిమూఖి రాయబారమును దలపించును. రాజశేఖరుడు కాంతిమతిని చూసి అల్లనల్లన 'వేడ్క మున్నరు పెల్లుప్పి పెల్లిగొనగ' అవిషయము

రాజశేఖరుడు చిలుకతోఁ జెప్పి కాంతిమ
తని తలంచుచు విరహమున నుండ చిలుక
కాంతిమతి కల్లవిధముఁ జేటపడగాఁ
చెలిపి యిటదోడి తెచ్చెద' ననును. రాజా
సరేయి 'కనురెప్ప వేయునంతలో
ర' మ్మనెను. రాయబారము వెళ్ళిన చిలుక
మొదట సింధురాజుతో కుభమస్తు! భద్ర
మస్తు! విజయోస్తు! కల్యాణమస్తు! ఆము
రస్తు' అని అశీర్వాచనములు చేసి తర్వాత
తననుగూర్చి 'సామీనాకుద్రికాలవేది యని
భాషాదేవిపే రిచ్చె; నారామారత్నము
చేతి రాచిలుక నేర్పన్ శేర్పిలిన్ సర్వ
మున్' అని చెప్పికొనును. అంతేకాక
'వాడింతున్ బహువేదశాస్త్ర కలనా
వైయాత్య సంసిద్ధిన, వేద వ్యాసులతోడ
నైన' అనును. రాజశేఖర మహారాజు
'ఘోరాసుర, ప్రకటధ్వంసన మాచరింపగ
వటక బ్రత్యక్షమై, చంద్రమ, శృకలో
తంస వధూటి నన్నొసగు' అని పరిచ
యము చేసుకొన్నది. తర్వాత రాజశేఖ
రుని గూర్చి వివరము లాసగి సింధురాజు
శృర్య నిర్మగ్నడైనట్లు చేసెను. సింధు
రాజు వెళ్ళి అత్యంతాదరమున రాజశేఖరుని
తీసికొని వచ్చి తన కూతురు కాంతిమతి
నిచ్చి వివాహము చేసెను. ఇట్లు రాయ
బార మొక క్రమపద్ధతిని జరగినది.

దృశ్యకావ్యమున వటుల అభినయ
విశేషములచే పాత్రల యవస్థ మనకు
గోచరించును. ఈదృశ్యకావ్య ధృమము
శ్రవ్య కావ్యకర్త వర్ణనలచే పొధించును.
ఒక్కవాడు పామధన్వ మహీపాలుడు
మేలోలగంబుండు సమయమున వచ్చిన
ముని నిట్లు వర్ణించెను మల్లన.

కనుగవ నిప్పుకల్ చెడర

గా నదయల్ వెదజల్లు కెండడల్
పెనుగొన నక్షహరములు

చిట్టుగ నిట్టులు లూగ నెంతయున్
గినుక వహించి యొక్కముని

శేసరి గొబ్బునఁ జేరవచ్చె న.

జ్ఞన పతియున్ సభాసదులు

సాధ్యసమంది వడంకునట్లుగన్'

(2-14)

పైపద్యము ముని ఎట్టి యవస్థలో
నున్నాడో స్పష్టపఱచును. తిక్కన
నాటకీయ రచనలో మేటి. మల్లన తోడ
నాటకీయముగా ప్రాము ప్రయత్నించి
సఫలీకృతుడైనాడు. ఈవర్ణనము భావ
గంభీరమై యాదృశ్యమును బ్రత్యక్షము
చేయుచున్నది.

మల్లన కావ్యమున అష్టాదశవర్ణనలలో
మధు వర్ణనము వదలి మిగిలిన వర్ణనలు సం
క్షిప్తముగ వర్ణించి, కథను నడిపించుటలో
ప్రత్యేక శ్రద్ధ చూపినాడు. ప్రకృతి వర్ణ
నలను సైతము చాల తక్కువచోట్ల వర్ణిం
చెను. నూర్వోదయ, నూర్యాస్తమయ వర్ణ
నలు కథకు సంబంధించినవై యచ్చట
కాలగమనమును సూచించు చున్నవి.
రాక్షసులతో రాజశేఖరుడు యుద్ధము
చేయు సందర్భమున చీకటి పడినది. ఆ
చీకటిని మల్లన యిట్లు వర్ణించెను.

'మెల్లన మెల్లన చీకటి

పిల్లలు చనువెంచె, దొలుత బెడరి

దిశలకన్

జెల్లా చెడరయి పోయిన

భల్లూక చయబు, వచ్చు పగిది

ఘటింపన్' (2-61)

ఒక్కసారిగ చీకటిపడదు. వెలుగు
క్రమేపి తగ్గి చీకటి పెరుగును. మొదట
బెడరి దిశలకు చెల్లా చెదరైన భల్లూక
ములు మరల వచ్చు విధముగ మెల్లన
మెల్లన చీకటి వచ్చినది. ఈ భావమును
సహజమైనది. మల్లన లోకజ్ఞత వెల్లడి
యగును.

మల్లన రసపోషణము రమణీయముగా
నున్నది. 'వాక్యం రసాత్మకం కావ్యం'
అని విశ్వనాథుడు కావ్య నిర్వచనము
గావించెను. మల్లన రాజశేఖర చరిత్రము
నందు ఆయా సన్నివేశములందు ఆయా
రసములకు సంబంధించిన విభావానుభవా

దులను వర్ణించి వారికి దగినపరిపోషణము
కలిగించెను. ఇందలి అంగి రసము శృంఠా
రము. భుగతా రసములు అంగరసములు.
ఒక్కముని శేసరి గొబ్బున జేరవచ్చెన,
జ్ఞనపతియున్ సభాసదులు సాధ్యసమంది
వడంకు నట్లుగన్, ఇక్కడ రాద్రభయా
నక రసములు పోషించబడినవి. ముని తన
ముద్దు కూతురు రాక్షసుడు తీసుకొని
పోయినాడని చెప్పునప్పుడు కరుణారసము
రాక్షసునితో యుద్ధము చేయునప్పుడు
వీరరసము కాళీ ప్రత్యక్ష సందర్భమున
అద్భుతము, బదరికాశ్రమ వర్ణన సందర్భ
మున శాంతమును వర్ణించెను. రాజశేఖ
రుని వన ప్రవేశము నుండి కాంతిమతి
రాజశేఖరుల వివాహాఘట్టము వరకు శృం
గారరసము వర్ణింపబడినది. మల్లన శృం
గార రసమును విపులముగ వర్ణించి, వీరాది
రసములను మితముగ వర్ణించి కావ్యము
నకు పుష్టిని చేకూర్చెను. కాంతిమతి విర
హము నిట్లు వర్ణించెను.

'చిలుక పురోహితుండగుమఁ

జెంగట నుండగ సిగ్గు పెండెరల్

దొంగగఁ ద్రోసి, బంధుగతిఁ

దోరపుఁ గోర్కులు సందడింపగాఁ

దలపు లతాంగి కన్న మును

దాన కనుంగవ దోయిలించి - చూ

పులఁ దలబ్రాలు పోసె నృప

పుత్రునిపై విరహగ్ని సాక్షిగన్'

(3-131)

సింధురాజు రాజశేఖరుని తీసుకొని
వచ్చుచున్నాడు. కాంతిమతి ఆదృశ్య
మును చూచినది. చిలుక ప్రక్కనే
యున్నది. ఈవిషయమును చెప్పుటకు
మల్లన చెప్పినతీరు కథా ప్రభుణీయముగ
నున్నది. చిలుక పురోహితుడై చెంగట
నుండగ, కాంతిమతి నిట్లుచెప్పి విరహగ్ని
సాక్షిగా నుండగా రాజాపై చూపు
తలబ్రాలు పోసిందట. భావము తోడ
బాగున్నది.

చిలుక కాంతిహతి పూర్వజన్మకృతాం
తమును జెప్ప సందర్భమున - అతాకనక
మంజరులకు ఒక పువ్వు కొలుకు జగడ
మేర్ప డెను. కథ మలుపునకు ఇది ఆయువు
పట్టు. కాబట్టే మల్లన వారికలహము నిట్లు
వర్ణించెను.

‘కొప్పలు వీడ గా; బిగువు

గుబ్బలు పల్కలు జాతి బయ్యెదలో
గప్పుచు రత్న కంకణ రు

శం రుశనాదము మించ హస్తముల్

త్రిప్పుచు, గొను తీగలు చ

లింపగ, తచని తోడివారిలోఁ

జెప్పుచు; నద్దిరా! యనుచుఁ

జిట్టలు మీటుచు సందడింపుచున్’

(3-46)

మల్లన స్వశావసిద్ధమైన స్త్రీల కొట్టా
టను, వారి చేష్టలను కళ్ళకు కట్టినట్లు
రమణీయముగా వర్ణించెను.

మల్లన ధ్వనులను వెల్లడి చేయుటలో
సిద్ధహస్తాడు. అరుణుడు లతవి కాపమి
చ్చిన సందర్భములోని యీ పద్యము
చూడ నగును.

‘అని ముని శపియించిన, నె

మృనమున విభ్రాంతినొంది, మారుత సంచా
లన చలిత లలిత లత యన

ఘన భీతి, అతావధూటి, గజగజ వడకెన్

(3-58)

పై పద్యమున న, అ వర్ణప్రయోగము
శరీరపు విణుకును ధ్వనింప జేయును.
అట్లే రాజశేఖరుడు రాక్షసునిపై వైశ్య
మును ప్రయోగించు సందర్భమున ‘గగన
పగ్గోల్లేఖ గంధ సింధుర యుద్ధము ఘటా
ఘంటాఘటాత్కార కఠిన రవము’

(2-50)

అను పద్యము యుద్ధ శబ్దములను
ధ్వనింపజేయును.

మల్లన శబ్దాలంకారములను చక్కగా
వర్ణించినాడు. యమకమును మాటల విరు
పుతో చమత్కరించుటలో చేమకూర
వేంకటకవిది పైచేయి. మల్లన కూడ

కచదేవయానుల వృత్తాంతము. ఒక పరిశీలన

డా॥ పి. కనుమకుమారి, ఎమ్.ఎ., పి.హెచ్. డి.

దక్షిణ భారతదేశమును పాలించిన
మహమ్మదీయ చక్రవర్తులలోగోల్కొండ
ప్రభువులు పరమత సహనమునకు ప్రసిద్ధి
నొందినవారు. వీరిలో మల్లిభరాముడుగా
పేరుగాంచిన ఇబ్రహీం కులీ కుతుబ్ షా
తెలుగుసాహిత్యము నాదరించి తెలుగు
ప్రజల మనస్సులలో గుస్థిరస్థానమును
సంపాదించుకొనినాడు. తెలుగు సాహితీ
నందన వనమున నెన్నో తెలుగు కావ్య
కుసుమములు పరిమళించుటకు తగిన వాతా
వరణమును కల్పించిన ప్రభు వీతడు. సుగ్రీవ
విజయము, యయాతి చరిత్ర, తపతీసంవ
రణోపాఖ్యానము, నైజంత్రి విలాసము,
మొదలైన తెలుగుకావ్య రత్నములు

అక్కడక్కడ యమకమును మాటల
విరుపుతో చమత్కరింప ప్రయత్నించెను.

‘కని కరము మోడ్చు పగలు

న్గని కరముం బ్రోచు లేక కలహించెద నే

నని, లోన, జలము వూనిన

ననిలో నిజకోప వహ్ని కాహుతి చేయున్

(1-56)

కనికరము, అని లోన అను పదములను
కనికరము, అని - లోన అని విడిచి
చమత్కరించెను. అట్లే ‘చిలుకకుఁ దగ
నప్పగించె, జిలుకల కొలికిన్’ అని చిలుక
చిలుకలకొలికి అను శబ్ద భేదములుగా విడ
గొట్టి చమత్కరించెను.

ఈవిధముగా మల్లన కవిత్వము రమ
ణీయ భావబంధురమై, రసాచిత్య సహమై
స్వభావ, సిద్ధమై యొప్పారుచున్నది.
‘కృష్ణరాయ విజయ’ కర్త సరససాహిత్య
రచన విస్ఫుల మెరయ, సారమధురోక్తి
మాదయగారి, మల్లనార్యుడు’ అనుట
అతిశయోక్తి కానేరదు.

భాషించిన దీయుగముననే. తెలుగు సాహిత్య
స్వత విహాయమున ప్రకాశించిన అద్భు
తముగు కావ్యతారకలలో మొట్టమొదట
పాడనూపినది పొన్నగంటి తెలగన్న
‘యయాతి చరిత్ర’ యే యనుట కాక
మాటలే యాధారములుగా నున్నవి.

‘మున్నెన్నడు నొడుకని యీ

తెన్నిది కడు నొఱియచ్చ తెనుఁగుంగబ్బు

బెన్నిక మీఱగఁ జెప్పిన

నిన్నుం బొగడంగఁ గలడె నెలతాల్చి

యినన్’

పట్చక్రవర్తులలో నొకడుగా కీర్తిం
పబడిన పూతుడు త్యాగ నిరతి, అచంచల
మైన పితృభక్తి మూర్తిభవించిన పుణ్య
పురుషుడు. ఇతని తండ్రి యయాతి. అట్టి
యయాతి చరిత్రము తెలుగు సాహిత్య
మున మహాభారతమునందును, పొన్నగంటి
తెలగన్న యయాతి చరిత్రమునందును
కథావస్తువుగా రూపు దిద్దుకొన్నది.
యయాతి చరిత్రమునందలి దేవయానికావ
వృత్తాంతమునకు కారణమైన కథా
భాగము కచదేవయాని వృత్తాంతము. ఈ
వృత్తాంతము నన్నయభారతము నందును,
తెలగన్న యయాతి చరిత్రమునందును
విరచింపబడిన తీరు తెన్నులను కులనాత్యక
దృష్టితో పరిశీలించుట ప్రస్తుత వ్యాసము
నకు ముఖ్యోద్దేశము.

కులనాత్యక పరిశీలన :- తెలగన్న
యయాతి చరిత్ర విద్యాశ్యాసముల
కావ్యము. తనకావ్యమునకు తెలగన్న
యయాతి చరిత్ర యని పేరిడినను,
యయాతి కథ నంతనూ కథావస్తువుగా
స్వీకరించలేదు. దేవయాని, శర్మిష్ఠలతో
యయాతి వివాహము, సంతానప్రాప్తి
యనువానితో కావ్యమును ముగించి
కథను మంగళాంతము గావించినాడు.

యయాతికి గల శుక్రాచార్యుని కావము, మొదలైన వృత్తాంతముల ప్రసక్తి ఇందులో కానరాదు. ఈ కావ్యమున కనునివృత్తాంతము తృతీయాశ్వాసమున పరిపంజరినది. భారతమునందలి ఆవిపర్వ తృతీయాశ్వాసమున కాననగు కచుని వృత్తాంతమునందలి పద్యములకు, తెలగన్న యయాతి చరిత్ర కావ్యము నందలి కచునివృత్తాంత రచనముకు గల కొన్ని పోలికలు, తెలగన్నపై భారత ప్రభావ మాన్న దనుటకు ఆధారముగా నున్నవి.

కథాప్రారంభమున భాగత, యయాతి చరిత్రలోని కచుని వృత్తాంత ప్రస్తావనా సందర్భమునకూ, తెలగన్న యయాతిచరిత్ర లోని కచునివృత్తాంత ప్రసక్తికీ కొంత వ్యత్యాసము కానవచ్చుచున్నది. భారతమున దేవదానవ అంశములచే భూమి యందు పుట్టిన పరిక్రమమును తెల్పు సందర్భమున 'పౌరవాన్వయంబుఁ బాండవ నరపతి, రత్నములకు పారి రాజియైన, దాని వినగ వలకుఁ జద్దయుఁ బ్రీతితో, విప్రముఖ్యునాకు విస్తరింపు' మని జనమే జయుడు వైశంపాయనుని కొరగా, వైశంపాయనునిలో మనువుల పరాక్రమ మును తెల్పుచు, యయాతి, వృత్తాంతమును తెల్పుసందర్భమున, యయాతి జరాభార మును కమాగడగు పూరుడు గ్రహించె నని విశదీరించును. ఆసందర్భమున శోత యగు జనమేజయుడు

'వర్ణధర్మములో గాచుచు వసధయెల్ల

సాధుచరితుడై యేలిన యయ్యయాతి భూమిలోత్తమ! భార్గవపుత్రియైన,

దేవయానిని దానెట్లు దేవిఁ జేసె"

అని ప్రశ్నించగా వైశంపాయనుడు కచుని వృత్తాంతమును తెలుపును.

తెలగన్నది కావ్యదృష్టికాబట్టి ప్రథమశ్వాసము ప్రతిష్ఠాన పురవర్ణనతో, ప్రారంభమై యయాతి పరాక్రమ ప్రశంస, ఎఱుగుల వర్ణన, యయాతివేటకు

జనుట వర్ణన వర్ణన అనువానితో అంత మగును. ప్రబంధరచనమున కాయువు పట్టయిన పురవర్ణనతో కావ్యమును ప్రారంభించుట తెలగన్న కావ్యదృష్టికి తార్కాణము. తృతీయాశ్వాసమున యయాతి వేటను సుదీర్ఘముగా వర్ణించినాడు. తరువాత జాబాలి యయాతికి రామాయణ కథను తెల్పును. నీటికై ఆశ్వేషించుచున్న యయాతికి నూతిలో నున్న దేవయాని కాననగుట, ఆమె ఉద్ధరణము తరువాతిది. ఆసందర్భమున యయాతి దేవయాని నూతిలో నుండుటకు కారణ మడుగగా, ఘూర్ణిక యను చెలికత్తె దేవయాని శక్తివంత జలద్రోత, దేవయాని శపథము, వివరించును. కులగురువగు శుక్రాచార్యునితో నేతెంచిన వృషపర్వుడు 'ఈదేవత కట్టుదప్పిన, చేడియికికైనఁ బెండ్లి నేయం దగదే' యని శుక్రాచార్యుని కొరుసు. అందుకు సమాధానముగా రాక్షసగురువు కచుని శాపవృత్తాంతమును విశదముగావించును. పిదప రాక్షసరాజగు వృషపర్వుడు 'అయ్యాకచుం డనగ నెవ్వండు? దేవయాని నట్లవగఁ గతం బెయ్యని' యని ప్రశ్నించగా శుక్రాచార్యుడు కచుని వృత్తాంతమును వివరించును.

దేవాసుర గణమున మృతులైన నసుర పీరులను శుక్రాచార్యులు చెచ్చెర తన మృత సంతకవనీ విద్యతో బ్రదికించుచుండుట గాంచి భీతిల్లిన దేవతలందఱూ శుక్రవలన మృతసంతకవనీ విద్యను గ్రహించి తేనోపునప్పి మహాసత్త్వం డెవ్వడో యని విచారించి బృహస్పతి పుత్రుడగు కచుని గాంచి తప శ్రీవిధవ శుక్రవలన భృతి బడసి మృతసంతకవనీ తేవలయును, సురనికాను బలమును కావ వలయును' అని వేడినట్లు భారతమున గలదు. తెలగన యయాతి చరిత్ర కావ్యమున ప్రారంభమున దేవతలు తమ కుల గురువగు బృహస్పతి యొద్దకు వెడలి

సురనికాను బలమును తెల్పి శుక్రాచార్యుని గూర్చి.

అనయము నీతో సరివా

డనిలో గక్కనుల మొనల నన్నిటి మనుపం

జనవారిఁ బ్రోవ డితఁ డన

వినుచును నీ సడికి నెట్లు వెతువు తండ్రి

యని ప్రశ్నింతురు. అందుకు సమాధానముగ కచుని సంతకవనీ తేరఁబంపు డది చేకులు నీతనిచేత', 'బెంపును జేవయు' జేయునని దేవతలు కొరగా కచుడు బృహస్పతిచే నర్పి పంపబడి శుక్రాచార్యుని ఆశ్రయించును. భారతమునదేవతలు స్వయముగా కచుని కొరగా, తెలగన్న కావ్యమున తండ్రి యజ్ఞానువర్తియై కచుడు శుక్రుని చేరును.

దేవయానికి కచునిపై గల ప్రేమను జాతీయముగా తెలగన కచుడు దేవయానికి నెత్తుపొత్తియ్యె నని శుక్రాచార్యుని ముఖమున ప్రారంభమున నే వ్యక్తీకరించినాడు. అడవికి వెడలిన కచుని రాక్షసులు చంపి వికాలసాల స్కంధమున బంధించి వెడలగా నాదిత్యుడ స్తగిరి శిఖరగతుండగుడు మగిడిహోమ ధనువులింటికి వచ్చె' నని భారతము కథ నాత్మక (Narrative) పద్ధతిలో తెలుపగా, రాక్షసుల చేతిలో ననువుల బాసినకచుని గాంచి, దామరల విందు కచుని యునికికి నడలఁచుఁ గడకుబోవు, కరణి గనునట్టి పడమటి కడలి మునిగ నని ఆలంకారికముగా ప్రబంధ భారణిలో యయాతి చరిత్రమున, విశ్లేషపడినది. కచునిరామికి దేవ యాని దూఱించుటను చెలిపిన

'అకట ప్రాద్దు గ్రంకె నావులు శును దెంచె' అను తెలగన పద్యముపై నన్నయ పద్య ప్రభావము గోచరించుచున్నది. దేవయానికచునికై దురిపిల్లు చుండగా భారతమున శుక్రుడు దివ్యదృష్టితో గాం

చగా తెలగన్న కుక్కుడు 'లోకాపు' చూచినాడు.

భారతమునందలి దేవయాని కచుడు లేకున్న 'కుడుగ నొల్ల' ననుభవ. యయాతి చరిత్రలో ఈ సందర్భమున 'అక్కుగు లామెగుంగు లాచెలు వాకనుదమ్ముల సోయగంబు' అని దేవయాని కచుని సౌందర్య ప్రసక్తిగావించి సంకోచము లేక 'మేమి దొఱంగ తహతహ పడుటకు పూనుకొన్న'దనుట కచుని యెడల నామె కుగల తీవ్రమైనప్రేమభావమును స్ఫురింప జేసినది. ఇచ్చట దేవయాని పాత్రపోషణలో నన్నయకు గల సంయమనము, తెలగన్న ప్రబంధ దృష్టి; స్వేచ్ఛకు చున్నవి.

కచుని మరణమునకు సురపిల్ల వలదని దేవయానిని కుక్కుచార్యుడు అనునియించు సందర్భమున 'సుగతికి నెనుగాక ఏల శోకింపంగన్' అని భారత రచనము. 'నగవశేటికిఁ జనుఁ, గా కల పట్టువేగు చక్కకిఁ గడకన్' అని తెలగన్న విరచించినాడు. ఇచ్చట భారతమున కచుని గుణప్రశంస 'కేవలము' మతి లోకోత్తరుడైన యంగిరసు మన్మండాత్రితుండు' అని ఒక్క పద్యముననే కానవచ్చుచున్నది. కాని తెలగన్న ఒక్క పద్యముతోతృప్తిపడక కొంత విశదీకరించినాడు.

తన ఉదరముననున్న కచుని గాంచి రాక్షసుల దుష్కార్యమునకు, తన మద్యపాన వివశతకు నొచ్చి కుక్కుచార్యులు సంఘము నుద్దేశించిచేసిన మంఛద భారమునను, తెలగన్న కావ్యమునను నీ విధముగా వెలయింపబడినది.

'మొదలి పెక్కుజన్మములబుణ్యాకర్మముల్' పరఁగఁ బెక్కుసేసి పడయఁ బడిన యట్టి యెఱుక జనుల కాక్షణ మౌత్రన చెఱుచుమద్య సేవ సేయ నగునె ?

- నన్నయ భారతము

'తొలు బాముల బలుసేమం

బుల తోడం బెక్కు జన్మములు సేయంగా

ముక్కు తిమ్మనార్యుని ముద్దుపిలుపు

- శ్రీ ఎస్. ఎన్. సి. తిరుమలాచార్యులు, ఎం. ఏ.

'పిలుపు' అంటే 'సంబోధన' అని 'బుధ-అనబోధనే' అనే ధాతువుమీద 'సం పూర్వకమై ఏర్పడిన రూపము. ఈ 'సంబోధన'కు 'పిలుపు' అనునది రూఢ్యము కాగా, 'బాగుగా బోధించునది' అని వ్యుత్పత్త్యర్థము. అనగా మనము ఏపదముతో సంబోధిస్తామో ఆపదము ఆ మనిషియొక్క స్వరూప స్వభావములను సంపూర్ణముగా తెలియజేయున దని యాము లోకక ప్రపంచములో వ్యక్తులకు తల్లిదండ్రులు పేర్లు పెట్టుకుంటారు. ఒక్కొక్కప్పుడు ఆ పేర్లు ఆయావ్యక్తులకు సరిపడక తోడివారు మారుపేర్లు పెట్టి పిలుచుకుంటూ వుంటారు. ఇదే. కావ్య ప్రపంచములో అయితే; కవులు తమ సంలానమైన వారి కావ్యములోని

పాత్రలకు ఇటువంటి ప్రమాదము రాకుండా జాగ్రత్తవహించి మరీపేర్లు పెట్టుకుంటారు. ఈ సంబోధనలు సమర్థుడైన కవిచేతిలో ఆయాకథలకు, ఆయా వర్ణనా సందర్భములకు సార్థకమై మరింత వన్నె కమ్మలాయి.

ఆంధ్రసాహితీ జగత్తులో ఈసంబోధనల విషయములో ఒక ప్రత్యేకతను మనము ముక్కుతిమ్మనార్యుని 'హరిజాతా పవరణ' కావ్యములో కాంచగలము.

ఇందలికథ పరిచిత పూర్వమే కావున; కవి స్వయముగాను, పాత్రలసంభాషణ రూపముగాను ప్రయోగించిన సంబోధనలను (కొన్నిచోట్ల విశేషణములనే విశేష్యములుగా ప్రయోగించుటయు గలదు.)

గల తెలివిఁ జెఱుచు నయ్యెడఁ

గలు ప్రావం దగునె యెఱుక గలవారిల

కున్. తెలగన్నయమాతి చరిత్ర, పై గెండు పద్యములలో తొలు బాములు, మొదలి పెక్కుజన్మములు; కలుప్రాగుట, మద్యసేవ సమానార్థకములు మృత సంచీవనీ విద్య నేర్చి కుక్కుచార్యుని ఉదరము నుండి బయల్పడెడిన కచుడు' ఉదయాద్రి దరముఖమున నుదితుం డగు పూర్ణహిమ మయూఖునివలె' నన్నాడని నన్నయ వ్రాయగా దీనికి సమతూకముగా 'పుట్టు గట్టుచఱిని బొడము తమ్ములవిందు' గా తెలగన్న వర్ణించాడు. ఇచ్చట యయాతి చరిత్రమున తెలగన్న' విగతి జీవుడైపడి యున్న వేదమూర్తి, యను భారత పద్యముతో తుల్యమగు పద్యమును వ్రాయక పోవుట గమనార్హము.

మృత సంచీవనీ విద్య నేర్చి కచుడు వెడలుచుండగా 'దేవయాని తిద్వయోగ దుఃఖిత' యై పల్కిన దని నన్నయ ఒక్క

వాక్యమున వ్రాయగా, తెలగన్న దేవయాని దుఃఖమును

'ముదురు వెన్నెలగాయుముత్యాలలిన్నెపై బైడి యచ్చిన గంట్లు పాఱవైచి' యని కన్నులకుగట్టినట్లు అలంకరికాముగా పర్ణించాడు.

భారత రచనము సుస్కృత సమాస భూయిష్టముకాగా తెలగన్న వాడిన అంపిల్లు, సోకుమమాక, పాలనుదింట్లు ఉసులు, నెత్తుగుపొత్తు, ఎలుగురాలుపడు, తెలివి కడలుకొను, కొడుకుఁ గుఱ్ఱ' మొదలగు పద బంధములు అచ్చతెలుగు మాధుర్యమును తేట పరచుచున్నవి. యయాతి చరిత్ర రచనమున తెలగన్నపై నన్నయ భారత రచన ప్రభావము గోచరించుచున్నను, 'తెలగన్న అచ్చముగా తెలుగన్న' అను ఆరుద్రగారి మాటలు తెలగన్న తెలుగుదనమును స్ఫుంపజేయుచున్నవి.

ఆయాసందర్భములలో వాటిసాగ్ధకతను పరిశీలించుట ప్రస్తుత వ్యాసోద్దేశము.

ప్రథమాశ్వాసములో శ్రీకృష్ణుని యొద్దకు వచ్చిన నారదుని 'ఆరివేరంపుఁ దపసి' అనుట; పిమ్మట ఇలికత్తె సత్య భామతో పారిజాత వృత్తా తమును చెప్పు నప్పుడు 'రణభోజను' డనుట; సత్య భామ 'కలహాశను' డనుట ప్రస్తుత కథా సందర్భమునకు మిక్కిలి సాభిప్రాయ సమన్వితములై యొప్పుచున్నవి. అసలు ఈప్రబంధమునకు ముఖ్యాధారము ఆతని కలహప్రియత్వమే కదా! అంతేకాదు.

'పలుదెలుగు ముళ్ళమాటలు

కలహమె కళ్యాణమని జగములవెండ్రన్
మెలగెడు మాని'

అని కూడా సత్యభామ నారదుని స్వభావమును చక్కగా వ్యాఖ్యానించింది, నిజంగా కూడ నారదుని కలహములు జగములకు కళ్యాణకారకములే. సత్యభామ విషయములో కూడా అంతే కదా!

నారదుడు పారిజాతసుమ ప్రభావమును రుక్మిణికి చెప్పుచు 'లతాంత యుధు' సంకరంబునకు నల్లాసంబు గల్గించు ననుచు -

'అలరుం బోడుల లోపల

నలరుం బోడుములు నీకు నగ్గల మగుచు
న్దలతూ వాడక యుండును
తలపూవు ధరించి 'వికచతామరసాక్షి!'

అని చెప్పెను. ఇటు 'వికచతామర సాక్షి!' అను సంబోధనము సార్థకము, ఎట్లనగా, తక్కిన సవతులందరు 'అలరుం బోడులు' మాత్రమే, కాని రుక్మిణియో అలరుంబోడియేకాక 'తలపూవు' కూడ ధరించినది. అంతేకాదు 'వికచతామర

సాక్షి' కూడను, కావుననే ఈమె పోడుములు అలరుబోడులలో అగ్గలములైనవి.

తరువాత సత్యభామ శోకించుట, ఆ సందర్భమున సత్య శ్రీకృష్ణుని 'ఆ నర కాసుర దమచు'డని, అట్లే రుక్మిణిని 'భోజకస్య' అని అనుటలొని విశేషములు పాఠలోకమునకు పరిచితపూర్వములే. అట్లే సత్యభామ కడకు వచ్చిన కృష్ణుని వికచోత్పల లోచన చిత్త పీడిఁ జ్ఞార్పగ 'నీలనీరద శుభాంగుడు' అనుటయు, 'కృష్ణుడు అలుక మానుమనుచు సత్య భామచు 'ఆరాశకుంతలా' అని సంబోధించుటయు మిక్కిలి సాభిప్రాయములు.

పిమ్మట సత్యభామను శోరడించుచు శ్రీకృష్ణుడు

'ఓ లలితేంద్రనీల శక

లోపమ కైశిక గుంతవంత నీ

కేల లతాంత మాత్రమున

కేఁగలుగ న్విసు నీకు దేవతా

శీలి వనంబు సొచ్చి యని

కిన్బల నూదను డెత్తి వచ్చినన్

దీలుడడంగఁ దోలి యిట

దెచ్చెద నిచ్చెదఁ బారిజాతమున్'

లతాంత మాత్రమునకే ఇంత వంత నీ కేల? అనుచున్నాడు. ఇటుమాత్ర శబ్దముచే లతాంతమునందు అల్పత్వము ద్యోతకమగుచున్నది. నిజముగా ఆ లతాంతము అల్పమైనదే అయిన సత్యకు అంత విచారము ఎందులకు? మగల శ్రీకృష్ణుడు ఆ ఇం దుడే దండెత్తి వచ్చినను పారిజాతము తెచ్చి యిస్తా నంటున్నాడు. అంటే పారిజాతము అల్పమైనది కాదనియు, ఎంతకష్టమైనను తప్పక లేవలసిన ఆవశ్యకత కలదనియు తెలియుచున్నది. అట్టి ఆవశ్యకతను 'ఓ లలితేంద్ర నీలశక లోపమకైశిక' అను సంబోధన చెప్పక చెప్పుచున్నది. ఇంద్ర నీలమణి తుచుకలకు సమానమగు కరులు కలదానా! అని సత్యభామకు సంబోధన.

ఈసంబోధనము సత్యభామకురుల సౌందర్యమును, వాని ధైర్యమును తెలియజేయుచు ఆమె పారిజాతమును ధరించుటకు ఎంతటి అర్హతను కలిగియున్నదో తెలియజేయుచున్నది. అంతటి సౌందర్య శక్తిక కావుననే ఆ కనుమమునకై ఆమెది అంతపట్టు. నిజమునకు స్త్రీలకు కుగులు, ఆకురులలో విరులేకదా సౌందర్య సంధా యకములు.

ఇక ద్వితీయాశ్వాసమున సాయంకాల, అంధకా, నక్షత్ర, చంద్రోదయ, అస్తమ గూని క్షణముల పిదప వైతాళికులు శ్రీకృష్ణుని మేల్కొలుపుచు

'... ..

... .. అబ్బవేరి

చెలుపువోనాడి బింబావశిష్టుడగుమ

నల్ల నల్లన వ్రాలెడు నంబుజాక్షి!

అని సంబోధించుట మిక్కిలి సాభిప్రాయము, చంద్రాస్తమ కుము తిండ్వతనే కదా అంబుజములు (పద్మములు) వికసించుట

పిమ్మట సత్యభామతో కలిసి కృష్ణుడు పారిజాతమునకై పయనమయ్యెను, త్రోవలో ఎన్నో వింతలను సత్యకు చూపుచు కృష్ణుడు వానిని వర్ణింపబోచెను. సుక్షిగ్మమైన వచనములో మేగు పర్వతమును, తిరువాతి పద్మములో కిన్నరులను, వారిగానమును, సిద్ధ పాంథులను వర్ణించి విద్యాధరులను వర్ణించి చెప్పుచు 'ఏటికాబవిలోలనేత్ర'! అని సంబోధించెను. అనగా జింకపిల్ల కన్నులవలె సౌందర్యయుతములైన చంచలములైన కనులు కలదానా! అని సత్యకు సంబోధన. చంచలములైన కన్నులు కలది కావుననే అన్నింటిని పరిశీలించుచున్నదో లేదో అని అంతగా కృష్ణుడు వానిని వర్ణించుచున్నాడనుటకు ఉపసాహకముగా నున్నది.

ఆ తరువాత సుగీత నాట్యములందు ప్రజ్ఞావంతులగు గంధర్వులను కల్గించుచు సత్యకు 'సకలేందు బింబముఖి' అని కృష్ణుడు

సంబోధించెను. అనగా సత్యభామ సకల కళలతో కూడిన చంద్రుని వంటి ముఖముకలది అని అర్థము. ఇటు 'కళా' శబ్దమును శ్లేషార్థమున అన్వయించు కొన్నచో ఇంతవరకు కృష్ణుడు చెప్పిన విషయములన్నియు ఏవో ఉబుసు పోకకు చెప్పిన కబుర్లు కావనియు, సమస్తకళల యందు నిష్ణాతయగు సత్యభామ ఆ విషయము లన్నియు గ్రహించు సామర్థ్యము కలదనియు తెల్లమగును. అట్లు ఇరువురు పురుషునించు చుండ అంత దూరములో స్వర్గము కానరాగా.

... ..
...దవ్వల కానగ వచ్చెఁ జాచితే
యనిమిషరాజధాని యిది
హేయన మాత్రకురంగలోచనా!' అని
సంబోధించెను. అనగా ఒక్క సంవత్సర
ప్రాయము కల్గిన శిడిపిల్ల కన్నులవలె
మిక్కిలి చంచలములైన నేత్రములు కల
దానా! అని. అంగుకే మాచితే అను
చున్నాడు.

ఇక తృతీయా శ్వాసమున కృష్ణుడు
సత్యభామ స్వర్గమునకు చేరుట, అటు
దేవతాస్త్రీలు త్రికృష్ణుని చూచు సరిం
భము, సాత్వికాది వివిధ శృంగార భావ
ములకు లోనగుట, ఆనందర్భమున

'ఉన్నత సౌధ మెక్కి యన్య
తోదరి యొక్కతే వద్యనాభుఁ జా
డ్చిజ దేహవల్లికఁ గ
డ్చియు సాత్వికశీలఁ నాచు నా
సన్న సభీజనంబు గని

సౌధశిఖాగమన శ్రమంబునం
గన్నియలార! మేన్నడలె
గంటి రె నాకని బొంక నేర్చునన్'

అని వర్ణించెను. ఇటు అసహిత మను సం
చారి భావముతో పాటు 'ఆస్త్రీ' బొంకు
టకు పోషకముగా 'అన్యతోదరి' అనుట
సాభిప్రాయమై యున్నది.

(తరువాయి 8 వ పేజీలో)

పద్య క వి తా మ రా శ ము

ముక్తా ప్రవాళము

- శ్రీ ముదిగొండ ఈశ్వరచరణ్, ఎం. ఏ.

శ్రీమాన్ నల్లన్ చక్రవర్తుల
వేగాంతాచార్యులు హిందూ సంస్కృతి,
సంప్రదాయం, సాహిత్యాలు జీర్ణించు
కొన్న వైష్ణవ కుటుంబములో జన్మించారు.
పుట్టిన ఊరు కరీంనగరం జిల్లా
అలూకా మద్దికుంట. కన్నవారు రాఘవ
వమ్మ, రాఘవాచార్యులు. రెండ్రుగారే
ప్రథమాచార్యులై సంస్కృతాంధ్రా
లలో పరిచయంతోపాటు సంప్రదాయ
రహస్యాలను, వివరించి ద్రావిడ వేదాన్ని
ఆధ్యసింప చేశారు. బ్ర. శ్రీ కేశవ సుబ్ర
హ్మణ్య శాస్త్రిగారు ఉభయభాషల్లో
నాటకాంతి సాహిత్యాన్ని గడింప
చేశారు. ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయం
నాను ఎం. ఓ. ఎల్. ఉపాధిని ప్రధానం
చేశారు.

ఆచార్యులవారు తొందరపాటులేని
మనస్వి. పదిమందిని ఆకట్టుకోగలవచస్వి.
ఈగెండ్లూ ఆయన కవిత్వంలో కనపడు
వాయి. మునుమైన భావాన్ని మృదు
వైన భాషలో చెప్పటం ఆయన ప్రత్యే
కత.

'వనమాల' ఆయన మొదటికృతి.
'ముక్తాప్రవాళము' రెండవది. ఈరెండి
టినీ తన ఊళ్ళో వెలసిన శ్రీ వేణుగోపాల
స్వామికి అంకితం చేశాడు.

మత్తయములో ప్రవాళములు మోహన
వర్ణము లొప్పు సద్గుణ, యత్తత గ్రువ్వి
కూర్చితిని హార్దరసాస్పద భావనామలిన్,
హత్తిన భక్తి' అని ఆయన చెప్పుకొన్న
'ముక్తాప్రవాళము' 15 ఖండికల పద్య
కవితాసంపుటి. ఇందులో పోతనప్రశస్తి
వంటి ప్రాస్తావిక ఖండిక లున్నాయి.
వర్ణాగమనం వంటి ఋతుగీతా లున్నాయి.

అమృతభిక్షవంటి కథాఖండికలున్నాయి.
ఆయన -

'గృహము కళ జెప్పు కొండు వాకిలిని
గాంచి

పడలి నేర్పు నూహింతు కుభ్రతను జాచి
తినన ద్రావిన నెవ్వారు గనగ బోరు
చెలిని గృహలక్ష్మి యనుట కుచిత్వమరసి'

అని చిన్నచిన్న మాటలతో జగి చెడ.
కుండా, బిగి నడలకుండా పద్యం చెప్పు
గలరు.

అవసరమై -

'మాకాశ్మీర ధూదురాక్రమణ జృం
భన్యూ గుర్మత బా
హాకండ్లూతి విపాటనాత్తరణ వి
ద్యా పాండితీ శౌండులన్
పాకస్తాన చమూ విమర్దన మహా
ప్రారంభ సంరంభి రా
ద్రాకారోజ్వల వీరభద్రులకు లో
హగంచున్ ప్రశంసించెదన్!'

అని సమాసాలను గుప్పించనూ గలరు.

కవి సమాఖ్య విశ్వనాథ సత్యనారా
యణ గారంటే ఆయనకు అదో గౌర
వం. ఆ గౌరవం ఆయన నరనరాన
వ్యాపించింది. కవితలో అక్షరాక్షరాన
నిలిచింది.

కల్పవృక్షం 'వెలుగు'ను స్తుతిస్తూ
ప్రారంభమైంది. వేయిపడగలు 'వెలుగు'
కు అంకితమైంది.

విశ్వనాథరీతిని, నీతిని ఆకళించుకొన్న
ఆచార్యులు తన ముక్తాప్రవాళాన్ని 'మధు
రాకృతిని', 'ఎడ వెలింగడు దివ్యియ'కు
అంకితమిచ్చారు. నందమూరి విశ్వేశ్వరుని
లాగానే మద్దికుంట వేణుగోపాలుడు
కూడా 'తండ్రి' చూపినవాడే!

‘సుకుడంచు లేని సంస్కృతి యనుభూతి
యన్

గరిమలేనట్టి యానందరేఖఁ’

ముక్తాప్రవాళంలోని ఈపద్యాన్ని చది
విన నెంటునే తలపున మెదిలేది బాల
కాండంలోని (37 ప.) దశరథుని ఈ
ఆవేదన.

‘ప్రియసుతుడన్న బాబిల్లి జూడని కన్ను
లవి య పసన్న శాంధ్యంపు గూండ్లు’
రంగాగా సాగే సీసాలంటే ఆచార్యులకు
మోజు. ఈకృతిలోని 115 పద్యాల్లో
గుమారు రూపాభ్యు - అంటే 36 సీసాలు.
కవిసమ్రాట్ తర్వాత ఈయన అభిమా
నాన్ని చుట్టిన చూరగా గొన్నవాడు
కవిసార్వభౌముడు. ఈయన సీసాలవేనక
ఆయన ముసిముసి నవ్వులతో దోబూచు
లాడుతూ ఉంటాడు.

‘భారతి జనయిత్రి పాపట బొట్టు నుం
కుమ పువ్వు పండించుకొ నెడి తోట-’
‘ఆరవిందముల సౌరునణప జాలుమనోజ్ఞ
తమములు శ్రీచరణములనోడ-’

‘ఇట బుభుక్షారుచు లెగిరిపోయినవి ని
వేదిత స్వామి ప్రసాద మహిమ-’

- ఇలా ఎన్నైనా ఎత్తి చూపవచ్చు!

ఆయన ఊహలో కొత్తదనం తొణిగి
లాడుతూ ఉంటుంది.

గ్రీష్మఋతురాజు ప్రభుత మనదేశనామక
లను పోలియున్నదంటాడు ‘వర్షాగమం’
లో!

‘తన చూపు పేదసాదనిలేక ప్రతి మొల్క
గుండెలో చురక త్రి గ్రుచ్చుచుండ
తనయూర్పు డేత్రపాత్రిములెంచకే ప్రతి
చివుగుపై నిప్పులు చెరిగెచుండ
తన కరం బౌచిత్య మని లేక ప్రతివారి
నిధి నుండి అప్పులు నిగుడ లాగ
తన పాద ముచిత వర్తన మెంచకే మెట్టు
ప్రతికోస బగ్గము పాడుగాగ
తనదు నధికార దర్పంబు తలసమస్త
జీవరాశికి దరియు ప్రాణాప సాన

మన నెదురులేని దేశనామకల బోలు
గ్రీష్మఋతురాజు ప్రభుత కారించుచుండ-’
‘ప్రతివారినిధినుండి అప్పులు నిగుడలాగి-’
‘కారించు’ క్రియలోని స్వారస్యం సాహితీ
విదులు గమనించే ఉంటారు.

‘వనమాల’లోని - కల్యాణసీత, సత్యా
మానిసీ సంస్కరణం - ‘ముక్తాప్రవాళం’
లోని అమృతభిక్ష, వక్షశ భూషణయోగి,
జీవరత్న బంధనము. మహితాశుభుడు -
మొదలైన కథాఖండికలను చదివినప్పుడు
ఈయన ఏదైనా పూర్తి కథాకావ్యాన్ని
వ్రాస్తే ఏప్రాచీన కావ్యానికి తీసిపోదు
కదా అనిపిస్తుంది.

ఎన్ని తుపాను లొచ్చినా, ఎన్ని జడి
వానలు కురిసినా హర్షరసాస్పదమైన
వేయి సంవత్సరాల గురుపవ్య విద్యకు
క్షుతిలే దనడానికి ఈయన మనోసాక్షి.

మొదకుజిల్లా సిద్ధిపేట సాహితీ వికాస
మండలివారు ‘కవితా కళానిధి’ బిరుదంతో
గౌరవించారు. అక్షరాల అది అన్వేష
మైంది.

సంస్కృతినీ, సంప్రదాయాన్నీ ప్రతి
బింబిస్తూ, ఉత్తమ సాహిత్యపు విలువలను
పెంపొందించగల మరిన్ని కావ్యాలను
శ్రీ వేదాంతాచార్యులవారు వ్రాయాలని
కోరుకుంటున్నాను.

—....—

(7 వ పేజీ తరువాయి)

తరువాత కృష్ణుడు అదితినీ దర్శించి
కీర్తించుట, అదితి విష్ణుని అవతార విశేష
ములను వర్ణించి ఒక దండకములో కృష్ణా
వతారమును వర్ణించెను. ఆరాత్రి వైజయం
తమున విడిదియుండు మని ఇంద్రుడు
కోరుట, మరల శుద్ధిర్గుణచనముగో వైజ
యంత వర్ణన.

ఆమరునాడు సత్యభామా సహితుడై
కృష్ణుని నందనవనమున విహారము చేయుట
ఆసందర్భమున
‘చిలుకలు బాడి చంచువులఁ
జించినచో లవలీదళంబులన్

ఫలరస రేఖలంటి కను

పట్టెడుఁ జూడుము చైత్రు డీలత
లలనలగండ దర్పణ త

లంబులఁ గుంపము పక్షి భంగముల్
చెలువగ వ్రాసెనోయన న

లి ప్రకరాద్వయ వాక్కిక శిశా!’

ఈ పద్యము నందలి ఉత్పేక్షతో పాటు
సంబోధన కూడ సౌందర్య శోభితమే
కాక, వననిహారముయ మగుట బొచితి
భాసితము నగు చున్నది.

‘పాదసమూత నాంబుధర

పంక్తి విముక్త మరంద వృష్ట సం
పాదిత శక్ర గోపముల

భావము నంగుచు నో ‘యద్బ్రష్టసిం
హాదరి సన్ని వేశ!’ కడు

నొప్పెడు బాడిమ బీజముల్మనో
న్మాదితగాడ కీర కద

న త్రుటితోగ ఫలమ్యుతం బులై’

నేలరానిన దాడిమగింజలు స్పష్టముగా
కనబడు చుండగా సత్యభామ వానిని
గమనించలేదు. కావుననే కృష్ణుడు వానిని
వర్ణించి చెప్పవలసి వచ్చినది. ఈ సందర్భ
మున అద్బ్రష్ట సింహాదరి సన్ని వేశ! అను
సంబోధన సాభిప్రాయమై ఉత్పేక్ష
మనోహరమై యున్నది.

‘తలిరాకు మెలుగు వాలెట

కలకంఠ విమండు గమియగాఁ బాతలతా
లలన విసిగ్గుచు గంటివె
యలికంకణ ముఖర విటపహస్తముల ససీ!|

అనుపద్యములోని ‘ససీ!’ అను సంబోధ
నము మిక్కిలి సాభిప్రాయమై యుప్పు
చున్నది. సత్యభామ ‘ససీ’ కావుననే విట
విటీ చేష్టలు ఆమెకు తెలియనివి కావుననే
ప్రత్యేకముగా వర్ణించి చెప్పవలసి వచ్చిన
దని సమన్వయము.

తిమ్మన కవితా పరిమళ వాహినిలో
ఇది ఒక వీచిక మాత్రమే.

—....—

‘వ్యాస’ రచన

భాషాప్రవీణ శ్రీ ఆయల సోమయాజుల శ్రీరామమూర్తి, ఎం.ఏ., బి.యిడి.

‘వ్యాస’ను నునది విషయ ప్రధానమైన రచన. ప్రధానముగా నిది వచనముగా వ్రాయబడుచున్న విషయము. ఇది ఆంగ్లములో ‘Essay’ అను పేరుతో వ్యవహరింప బడుచున్నది. ‘Essai’ అను ఫ్రెంచి పదమునుండి ‘Essay’ అను ఆంగ్లపదము వచ్చినది. హిందీలో ‘నిబంధన్’ అను పేరుతో వాడుకలో నున్నది. శతావధాని బ్రహ్మ వేలూరి శివరామశాస్త్రిగారు ‘ప్రాచీన భూగోళము’ అను శీర్షికతో వ్రాసిన గ్రంథములో వ్యాసుని గురించి వ్రాస్తూ ‘వ్యాస రచనగా విధి జనము, సమానముగా సంగ్రహించుట’ అని వ్రాసారు. ఒక విషయానికి సంబంధించిన విషయాన్ని సంగ్రహించి అన్ని కోణాల్లోంచి విశ్లేషించి పద్ధతిగా తీర్చి వ్రాయు వచన ప్రక్రియను వ్యాస మన వచ్చును.

ఈ వచన ప్రక్రియ మనకు ఆంగ్లము నుండి వచ్చినది. జపాన్, ఫ్రెంచి, వైనా భాషలలో గూడ ఈ ప్రక్రియ ఆంగ్లము నుండివచ్చినదే! నేడు పి.హెచ్.డి. పట్టా కోసం విశ్వవిద్యాలయాలకు సమర్పించు విషయ పరిశోధనను పి.హెచ్.డి. పట్టము కొరకు సమర్పించిన పరిశోధన వ్యాసము’ అనుచున్నాము. అనగా వ్యాసము వివరణాత్మకమై విశ్లేషముగా, నుండవలెను. వ్యాసములోని యంశము స్పష్టముగా విషయ ప్రమాణకమై, వివేచనాత్మకమై, అర్థ ప్రతిపత్తి గలిగి యుండవలెను.

ఈ వ్యాసాలు అన్ని విషయాల్లోను వ్రాయబడినవి. సాహిత్య విషయాలపై, సాంఘిక సమస్యలపై, రాజకీయ ఆర్థిక రంగాలలోని వివిధ విషయాలపై, ఇంకా అనేకములైన యితర విషయాలపై వ్యాసాలు వ్రాయబడినవి. వ్రాయబడు తున్నవి.

సాహిత్య వ్యాసాలు:

ఏ భాషా సాహిత్యముల లోనైనా ఆయా భాషా కవుల రచనారీతులు, వారి గ్రంథముల రచనా విధానము, కవితా వస్తువు, ఛందస్సు, అలంకారము, శైలి, శయ్య, పాకము, మొదలగు విషయాలను విమర్శ, నాత్మకముగా పరిశీలించి వ్రాయు బడినవి సాహిత్య వ్యాసాలు. తెలుగులో వ్యాస ప్రక్రియలో ప్రముఖులు, ప్రథములుగా శీకండుకూరి వీరేశలింగం పంతులు గారిని చెప్పవచ్చు.

ఈ వచన కేవలము సాహిత్య ప్రక్రియల వివాదనేగాక ‘సంఘ సంస్కర్త’గా వాంఛిత దురాచార నిర్మూలనకు ఈ వ్యాసాన్ని ఆయుధంగా ఉపయోగించారు. కావ్య విచారతత్వ పద్ధతిలో వ్యాసాలు వ్రాసిన వారు శ్రీ కట్టమంచి రామలింగారెడ్డిగారు. వీరి కవిత్వ తత్వ విచారము’ ఇందు కుదాహరణము. ప్రాచ్య పాశ్చాత్య పద్ధతులు రెంటిని సమన్వయ పఱచి విమర్శనా వ్యాసములు వ్రాసిన వారిలో ఆచార్య కాకర్ల వేంకట రామ నరసింహం, ఆచార్య పింగళి లక్ష్మీకాంతం చెప్పకొన దగిన వారు. సాహితీ విషయాలలో ఇంకా శ్రీవిశ్వనాథ, చలం, కృష్ణ శాస్త్రి, రాశీపల్లి అనంత కృష్ణశర్మ మొదలగువారు. మంచి, మంచి వ్యాసాలు వ్రాసారు.

భాషా వైషయిక వ్యాసాలు:

భాష, దాని పుట్టు పూర్వోత్తరాలు, క్రమ పరిణామాలు, కాలానుగుణంగా భాషలో వచ్చిన మార్పులు, మాండలికాలు, మొదలైన విషయాలపై వ్రాసినవి భాషా వైషయిక వ్యాసాలు. భాషకు, వ్యాకరణములకు గల సంబంధాలు గూడ ఇందులోకే వస్తాయి. ఆచార్యగంటి శోభి సోమయాజి, శ్రీభద్రరాజు కృష్ణమూర్తి,

కోరాడ రామకృష్ణయ్య, నూర్తిశ్రీ, శ్రీనేలటూరి వేంకటరమణయ్య, శ్రీచూడాటి గ్రోణప్ప మొదలగు వారి విషయాల్లో విశ్లేష వ్యాసాలు వ్రాసారు.

కళలకు సంబంధించిన వ్యాసాలు:

సంగీతము, నాట్యము, శిల్పము, చిత్ర శేఖనము, మొదలగు కళలపై వ్రాసినవి. శ్రీ పి. యస్. ఆర్. అప్పారావు, శ్రీమై తిలి కట్టి రామారావు, శ్రీకూర్మా వేణు గోపాలస్వామి. మొదలగువారు కళాత్మక వ్యాసాలు వ్రాసిన వారిలో ప్రేరేపన దగిన వారు. ఈ వ్యాసాలలో సంబంధిత కళలలోని మెలకువలు, వెలుగులు, రీతులు ఉంటాయి. శ్రీ పి. యస్. ఆర్. అప్పారావుగారి ‘నాట్యకాస్త్రము’ ఇందుకు చక్కని ఉదాహరణము.

రాజనీతి శాస్త్ర వ్యాసాలు:

రాజనీతి శాస్త్రం (Political Science) లో ఎన్నడగిన వ్యాసాలు వ్రాసిన వారు ఆచార్య మామిడిపూడి వేంకట రంగయ్యగారు. వీరి వ్యాసాలు రాజకీయాలకి వెలుగులు. రాజనీతి శాస్త్రానికి ఆధునిక రాజకీయాలకు సంబంధించిన వీరి తులనాత్మక వ్యాసాలు నేటి వర్ధమాన రాజకీయ నాయకులకు కరదీపికల వంటివి.

అర్థశాస్త్ర వ్యాసాలు:-

ఆర్థిక రంగంలో, నేర ఆర్థికస్థితి, ద్రవ్యోల్బణం, మొదలగు విషయాలపై మంచి వ్యాసాలు వ్రాయబడినవి, వీటి వలన దేశ ఆర్థిక స్థితి గతుల్ని తెలుసు కొనవచ్చును. ఆర్థికస్థితి గతుల్ని మెరుగు పర్చే మార్గాలు కూడ వ్యాసరచయితలు నూచిస్తారు. సాధారణంగా ఈ వ్యాస రచయితలు ఆర్థిక శాస్త్రంలో మెలకువలన్ని తెలిసిన వారేగా! ఆర్థికశాస్త్ర విషయంలో మంచి, వ్యాసాలు వ్రాసిన వారు శ్రీ కాశీపట్నం కొండయ్య, పి. ఆర్. రెడ్డి, కొచ్చెర్లకోట సత్యనారాయణ, మొదలగువారు.

ఇంకా ఖగోళ శాస్త్రం, సామాజిక శాస్త్రం, మొదలగుసాంఘిక శాస్త్రాలలో వివిధ విషయాలలో వ్యాసాలు వెలువడుచున్నవి.

పత్రికావ్యాసాలకు సంబంధించి ఉత్తమ సంపాద కీమాలు వ్రాయుటలో శ్రీ నాగ్ల వేంకటేశ్వరరావు, గోరాశాస్త్రి ముఖ్యులు. ఉపోద్ఘాతాలు, పీఠికలు, కూడ మంచివ్యాసాలుగా పరిగణింపబడుతాయి. దేవరాజు గుధీచణి, విశ్వనాథ, చలం, కృష్ణశాస్త్రి మొదలగు వారు, మంచిపీఠికలు వ్రాసారు.

పానుగంటి వారి 'సాక్షి వ్యాసాలు' ఆంధ్రావళి నుట్టుత లాగించినవి. ఇవి ప్రధానంగా సాంఘిక వ్యాసాలు. కడుపుబ్బ నవ్వించే 'హాస్యంతో' సంఘంలోని అనాచారాలను అత్యాచారాలను కూర్చు రబట్టారు పానుగంటివారు, నల్లి నుండి ఏనుగు కర్రకు, వంటవాడి నుండి వకీలు వఱకు, ఏదీ ఆతని దృష్టి నుంచి తప్పించుకోలేదు. ఇవి విజ్ఞాన వినోద భరితాలు. పానుగంటివారి జంఘాల శాస్త్రాన్ని తెలియని ఆంధ్రుడుండడంతే అతిశయోక్తి కాదు. శ్రీ మునిమాణిక్యం నరసింహారావు, శ్రీ ముట్నూరి సంగమేశ్వరరావు ఇలాంటి వ్యాసాలు వ్రాసారు.

తెలుగులో ప్రప్రథమంగా పరిశోధన వ్యాసాలు వ్రాసిన వారు ఆచార్య కె. వి. ఆర్. నరసింహంగారు, వివిధవిశ్వవిద్యాలయాలలో పరిశోధనలు ప్రోత్సహించుటకు, ఉత్తమ పరిశోధనకు 'బంగారు పతకము' లిచ్చుచున్నారు.

వ్యాసాలు మొదట గ్రాంథికంలో వ్రాయబడినవి. తరువాత క్రమంగా వ్యావహారిక భాషలో విరివిగా వ్రాయబడుతూ వచ్చాయి.

ఈవిధంగా వ్యాసరచన తెలుగులో ప్రసిద్ధి కెక్కినది. వ్యాసరచయితల కెక్కువగా తోడ్పడినవి పత్రికలు. తామర తంపరగా వ్యాసరచన యిప్పుడు సాగుచున్నది.

రాయప్రోలువారి ప్రణయ కవితా తత్త్వం

- డా. శ్రీ శివలెంక ప్రకాశరావు, ఎం.ఎ., పి.హెచ్.డి.

ఆధునికాంధ్రసాహిత్యచరిత్రలో భావ కవిత్వానికి ఒక ముఖ్యలక్షణం అత్యాశ్రయభోరణి. దానికి పాదులు తీసి కొత్త బాటలు తీర్చిదిద్దిన కవిశేఖరులు రాయప్రోలు సుబ్బారావు గారు.

మొదట్లో మేనమామ అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్యంగారిలో కలిసి చేస్తున్న ఆశు కవితా విన్యాసానికి సన్యాసం పుచ్చుకొని, రసభరితమూ, భావగంభీరమూ వ్యంగ్యవైభవమూ, సరసహృదయంగ మమూ అయిన 'రమ్యాక్షర కళాక్షేత్రం' లో ఆడుగు పెట్టారు వీరు. దానికితోడు ఆయన పితల్లి రామమడుగు నరసమ్మగారి ఉపదేశప్రభావం వల్ల కొత్త ఆలోచనా లోచనాలు తొవ్వడాయి. దాంతో 'క్షీర సాగర శయనా' అనే గీతంలో 'ప్రేమ దూపిణియైన తల్లీ, ఆమె వక్షస్థలంమీద స్తన్యపానం చేసే శిశువూ దర్శన మిచ్చారు. ఇది రాయప్రోలు వారికి ఏర్పడ్డ ఆంతరంగిక భూమిక.

అలాగే కందుకూరి వారి సంఘసంస్కరణోద్యమం, గిడుగువారి భాషావిప్లవం, గురజాడవారి దేశీయచ్ఛందస్సు, పాశ్చాత్యనాగరకతా ప్రభావంతో సర్వత్రా సమాజంలో విశృంఖలవిహారం చేస్తున్న ప్రణయతత్త్వం మొదలైన విషయాలు రాయప్రోలు వారికి బాహ్య ప్రేరకాలు.

ఇదేసందర్భంలో కొమ్మజ్జాజువారు ప్రసాదించిన విజ్ఞానచక్రుపూ, రవీంద్ర కవీంద్రులు అందించిన నవ్యభావవైఖరి రాయప్రోలు వారికి ఒక మాలిక్ మైన ఆలోచనారీతిని అలవరచినాయి. దాంతో ఎన్నో అభినవకావ్యాలు రచించారువారు. సంప్రదాయం పునాదిమీదనే ఎన్నో భావహర్యాలు నిర్మించారు. వీటన్నింటిలో ముఖ్యంగా సుబ్బారావుగారి

ప్రణయకవిత్యం ఒక ప్రత్యేకతను సంతరించుకొన్నది.

రపాలన్నింటికీ తల్లి శృంగారమే అని రాయప్రోలు వారి అభిప్రాయం. అయితే తంజాపూరు కవుల కావ్యాలలో శృంగారం వెగటు పట్టించడమూ, స్త్రీని భోగ్య శస్తువుగాచేసి, అంగాంగ వర్ణనలు చేయడమూ, భోగమే అవధిగా పూర్వలాక్షణికులు ప్రకటించడం, రాయలుప్రోలువారికి నచ్చలేదు. కడుపున బుట్టిన కొడుకు ఎదటకూడా పైట జారనీయని తల్లివగు సను లోకసహజంగా భావించారు. అందుకే స్త్రీ పురుషుల ప్రేమ బౌచిత్ర రమ్యంగా తీర్చిదిద్దాలి అనుకున్నాడు వారు.

దీనికి 'వియోగమాధుర్య లీలావిపాకం' అనుభవించాలి అని చెప్పిన పండితరాయలను ఆదర్శంగా పెట్టుకున్నారు. ఇదే తత్త్వం వాళ్ళికి, వ్యాస, హర్ష, కాలిదాస, భవభూత్యాది సంస్కృతకవులలోనూ, రవీంద్రుడి 'గీతాంజలిలో' 'స్త్రీ పుంసయోగం' లోనూ వ్యంగ్యమాధుర్యంతో, కాంతా సమ్మితంగా ఉన్న విషయం పసిగట్టారు. భవభూతి చెప్పిన 'సుమానుష ధర్మం' నుఖదుఖాలకు అద్వైతంగా నిలుస్తుంది కాబట్టి దానిలో పెంపొందే స్నేహమే దాంపత్య సుఖ జీవనానికి స్థాయి అని, దానినే పూర్వులు 'రతి'గా పేర్కొన్నారని ఆయన అభిప్రాయపడ్డారు. కాబట్టి ప్రేమాభివర్ణన కోసం కేవలం 'మిథున ప్రబంధాన్నే' ఆశ్రయించ నవసరం లేదనీ, ఏ ఉపాధిని ఆశ్రయించని వియోగశృంగారమే అనుసరించతగిం దనీ భావించారు.

'వ్యభిచారాదులలో శృంగారం మలిన మవుతుంది. కాబట్టి అలా మలిన మగుటకు

అవకాశంలేని శృంగారం అమలిన శృంగారం' అని నిర్వచించారు శ్రీ రాయప్రోలు.

అందుకే తమ అభిప్రాయానుకూలంగా శృంగారానికి ఉన్న 'శుచి' అనే నామాంతరాన్ని, దానిస్థాయి భావమైన 'రతి'కి 'ఆనందం' అనే వైదికార్థాన్ని స్వీకరించారు విరు. మమత, అనురాగం, ప్రేమ, ప్రణయం, స్నేహం అనే విశేషార్థాలలో శృంగారాన్ని ప్రయోగించారు. 'లిరిక్స్'లోని అనురాగము మన కావ్యములలో వలె సంభోగపరిణామము పొందనక్కరలేదు. విషయేంద్రియ భోగముకాక భావాత్మకమయిన స్నేహయోగంగా పరిణతమౌతుంది. 'దీనిని అమలిన శృంగార మని సంకేతించితిని' అని తృణకంకణము పీఠికలో వారు చెప్పిన మాటలు పేర్కొనతగ్గవి

బాహ్యలోకంలో తల్లిగా, సోదరిగా, అమ్మగిగా, కుమార్తెగా స్త్రీమూర్తి పొందే వివిధపరిణామదశలను గమనించి, తమ అమలిన శృంగార సిద్ధాంతాన్ని కొన్ని విభాగాలుగా పేర్కొన్నారు రాయప్రోలువారు.

'స్నానమాడి పెన్నెరులనుజాటముడిచి, నొసటకుంకుము, పాదాల పసుపు మెఱయగా' తెల్లటివస్త్రం కట్టుకొని తులసిని పూజించే ధీరూపం మాతృశృంగారం. పుత్రిగాత్ర పరిష్కంక సుఖంలో గండచుంబనాదులతో శుభకళాకాంతి లక్షణ స్ఫోరకమైన మాతృమూర్తి పొందే ఆనందం 'పుత్రశృంగారం'. స్థాయిరతి లేక అనేక అవస్థలలో రుచించేది 'అస్తశృంగారం.' అనురాగ తపఃప్రభుగ్నుడయిన సఖుడి ఆకాదీపం ఆటకుండా రక్షించేది 'స్నేహశృంగారం.' సోదరుల మధ్య నెలకొనే ప్రేమభావం 'సోదరశృంగారం.'

వీటన్నింటినీ పరిశీలిస్తే విప్రలభంలోని 'అభిలాష' 'మంజిష్ఠారాగం' అనేవి రాయప్రోలువారి 'అమలిన శృం

గార సిద్ధాంతానికి దగ్గరి చుట్టాలు అని పిస్తుంది. చిత్పదార్థమైన రతి స్త్రీ పుం సయోగంగా పుష్టినిపొంది సుమానుష ధర్మంగా రూపొందడమే దీని పరమార్థం.

రాయప్రోలువారి 'గమ్యాలోకం', 'మాధురీదర్శనం' అనే లక్షణకావ్యాలు ఈవిషయాల్నే ప్రతిపాదిస్తున్నాయి. ఈ అమలిన శృంగార సిద్ధాంతమే వారి ప్రణయకవిత్వం అంతటా పటచుకొని ఉంది.

'లలిత' అనేవారి అనువాదకావ్యంలో నాయికా నాయకుల విరహంతో ఇతివృత్తం ఆరంభమవుతుంది. వియోగ శృంగారమే దీనిలో అంతస్సాక్షం. అయితే జన్వములు సంసారంలోని అనురాగ మాధుర్యాన్ని చూడగొనాలి కాని వైరాగ్యంతో సన్యాసం పుచ్చుకొని అడవుల బడి పోరావని నాయిక అనడంలో దంపతినిష్ఠమయిన ధర్మమే శ్రేష్ఠ మని స్ఫురిస్తుంది. 'ప్రజాతంతుం మాయాకచ్ఛేత్సీ' అనే ఆర్యోక్తికూడా అదే! దంపతినిష్ఠమైన ప్రణయంద్వారా ఒక పరమార్థాన్ని ఆశించినప్పుడు అదే పవిత్ర మని రాయప్రోలువారి కావ్యసందేశం.

అలాగే 'సుమతి' అనే మగో అనువాద కావ్యంలో నాయికానాయకుల ప్రేమ విఫలమవుతుంది. అయితే ఆ అలభ్యానురాగాన్నే త్యాగంగా మార్చుకొని, మగణించిన ప్రియుడి పిల్లలపట్ల మాతృప్రేమను ప్రకటిస్తుంది నాయిక. ఇ దులోనూ అమలిన శృంగారతత్వమే రేఖామాత్రంగా ఉంది.

ఈ రెండు అనువాదాల మాట ఎలా ఉన్నా 'సంభోగ స్ఫుర్తలేని శృంగారం లిరిక్స్-లో' తీర్చిదిద్దా అనే తీవ్రవాకాంక్షతో రాయప్రోలువారు రచించిన తొలి స్వతంత్ర కావ్యం 'తృణకంకణం', ఇందులో నాయిక విధివకాత్తు అన్యకాంత కావడంతో చిన్ననాటి స్నేహం మరచ

లేక నాయకుడు అవినాహితుడుగా ఉండి విప్రయోగం అనుభవిస్తాడు. మళ్ళీ నాయికను గాంచినపుడు.

'సరససాంగత్య సుఖ వికాసముల కన్న దుస్సహ వియోగ భరమే మధురమునకియ బాధలేక వ్యసనరుచి బోధ పడదు చీకటులురాక దీపిక చెలగనట్లు అంటాడు నాయకుడు.

విప్రయోగమే ఉత్తమ మనే రాయప్రోలువారి ఉద్దేశమే ధ్వనిస్తుంది ఇక్కడ.

నాయికకు మృదు స్నేహ సౌరభం కావాలి కాని వలపుగంధంకాదు. మనోవాక్కాయ కర్మలచే కలుషిత మయ్యేది 'వలపు' అనీ, తపసుచేతా, తాల్మిచేతా, ధ్యానధారచేత తీనమై విజృంభించ జాలేది 'ప్రేమ' అనీ ఆమెభావం. అందుకే- 'కసుల నొండొరులను కాచుకొనుటకన్న మనసులనోన్యత్య రంజన గొనుటకన్న గొసరియేమోయి యని పిల్చుకొనుటకన్న చెలుల కిలమీద నేమి కావలయు సఖుడ!

ఇత్యాదిగా అంటుంది ఆమె.

దీనినిబట్టి శృంగారావస్థల్లో 'చక్షుః ప్రీతి మనస్సంగముల' వరకూ సాగిన పరిచయమే స్త్రీ పురుషుల్లో స్నేహపాత్రమూ, యోగ్యమూ అవుతుందని రాయప్రోలువారు అభిప్రాయ పడ్డారనిపిస్తుంది.

అందుకే 'భావబంధం'గా నాయిక మణిబంధాన ఉన్న పట్టులోరాన్ని విప్పించి, 'ప్రేమ మధురలాంఛన' మైన 'తృణకంకణాన్ని నాయకుడిచే కట్టించి 'సోదరీ' అని పిలిపించారు.

'కలనైన కలుషమాగాని స్నేహమృదు మధుర రసానుభూతి'కి చిహ్నంగా 'వలపుటుంగరాన్ని' అతడికి ఇప్పించారు వారు. 'రసచర్వణ స్థితి'కి తృణం సజీవోదాహరణం, నిరంతర ప్రేమభావ సేవనంలో స్థాయిత్వాన్ని భజించే స్నేహరుచియే రసనామకమైన ప్రీతి. దానికిప్రతీక 'తృణకంకణం' అని రాయప్రోలువారి నిర్వచనం.

ఈ కావ్యారంభంలో నాయకుడు మోహవేశుడు. చివరిలో నిరంతర స్నేహాన్ని ఆశించే మామూలు చెలికాడు. 'అంటి అంటక పచ్చని తృణపత్రమున అందగించిన అచ్చ జలకణము'లా ఉన్న ఈ పవిత్ర స్నేహపరమాధ్వాన్నే కావ్య నామంలో కంకణం' అంటే జలకణం అనే పదం నిరూపిస్తున్నది.

అలాగే మోహవేశపరుడైన మిత్రుణ్ణి స్నేహభావం వైపు మరల్చి మనోకన్యను వివాహంచేసుకొని దంపతి నిష్ఠమైన పవిత్ర శృంగారం చేపట్టు మని ప్రబోధించడం కావ్యనాయిక పరమార్థం. అదే వలపుటుంగరం ఇవ్వడం అంతరార్థం.

ఈ కావ్యంద్వారా మోహంనశించినా కడిగిన మృగమదపాత్రికను విడువని పరిమళం' లా ప్రేమ కాశ్వతంగా ఉంటుందని ధ్వనింప చేశారు. రాయప్రోలువారు.

వీరి సిద్ధాంతం ప్రకారం అహల్య సంక్రందనుడికి శీలదానం చేసిన పూర్ణదాక్షిణ్యమూర్తి. అందుకే భర్తతో కాపురం చేస్తూ తన పూర్వ 'బావబంధాన్ని' వీడిపోక, పవిత్రమైన స్నేహభావాన్ని ఆకాంక్షించిన తృణకంకణ నాయికతో అమలిన శృంగారతత్వమే దర్శించారు. ఇది సాధారణదృష్టికి 'పరితత్వం'లా దురవగాహం అని పిస్తుంది.

అదే విధంగా మరో కావ్యం 'కష్టకమల'. బాల్యస్నేహితులైన కుమారమౌళి పులి ఇద్దరి ప్రేమనూ ఆశించింది. అయితే 'అనాసక్తయోగం'లో సోదరీ భావంతో 'కుమారుడి' క్షేమ సమాచారాలను కోరుకున్న కమల, అతడి ప్రేమలేఖ వల్ల మానసిక సంఘర్షణకు గురిఅయింది. జీవితాన్ని విషాదాంతం చేసుకున్నది. ఈ సందర్భంలో

చినుకులకు వేచు చాతక శ్రీకుమారి
మెఱయు మెఱపుల తేలుగు లే మెఱుగ
గలదు
వానకారును మరగిన వన మయూరి
కార్తిక జ్యోత్స్నలకు నెట్లు కాంక్ష
సేయు!
అనడంలో ఆ ప్రేమికుల మనస్తత్వాలు వ్యక్తమవుతాయి.

ఈ గాథకూడా అమలిన తత్త్వాన్నే నిరూపిస్తుంది. కుమారుడి ప్రవర్తనవల్ల మృగఅయిన కమల నిండు జీవితం బలి అయిందనే ప్రబోధం వినిపించడమే ఇందులో కవిధ్యేయం.

'ఇదే ఉపదేశం స్వప్న కుమారం' అనే మరోకావ్యంలోనూ ఆవిష్కరించబడింది. భోగ్యవస్తువుగా స్వప్నంలో గోచరించిన స్త్రీ క్రమంగా ఒకమాతృ మూర్తిగా ప్రత్యక్షమవడమే ఇక్కడ కవి ఆశించిన పరమార్థం, దానినే

'దప్పిగొని చేరినమిలింద తనయులకును
పూల పాలిచ్చి చీకట్ల పోవటం
కడుపులో దాచుకొనడం పంకజము
ప్రియద
చేరదీసిన మమకార మేల కరుకె?'

అంటూ నాయికద్వారా అనిపించాడు కవి. సుమధ్రమరాలకు పూర్వకెలు పేర్కొన్న నాయికా నాయక సంబంధాని కిది పూర్తిగా వ్యతిరేకం. స్త్రీలోని మాతృత్వమే జూలునారు తుంది ఇక్కడ.

ఈ కావ్యంలో నాయిక ప్రేమాచ్ఛిప్తమును అనుభవించు మని తనను ఆశించినవాడికి తనకు తానుగా అర్పించుకుందుకు సిద్ధమయినది. ఒకరిని ప్రేమించి మరొకరిని ఆశించడం వల్ల విశ్వజనీనమైన ప్రేమోదయం అవుతుందని రాయప్రోలువారి సిద్ధాంతం.

కామకాంక్షాసక్తులైన నవయువకులకు కన్నువిప్పు కల్పించడమే కవి ఆశించిన పరమార్థం. అదే 'ఋతువిహిత ధర్మములు సులద్గుల బడిన, కడుపు కోతల పాప ముల్ కట్టి కడుపు' నని మరోచోట హెచ్చరించారు.

కథాకావ్యాలన్నింటిలోనూ నాయికదే ప్రేమే. ఒక్కొక్క సమస్యకూ ఒక్కొక్క పరిష్కార మార్గం నూచించ బడి ది. అంతిమాత్రం అమలిన శృంగారం. స్త్రీ రూపంలో జగజ్జనని లలితాస్వరూపాన్ని ఆరాధించడమే కవిలక్ష్యం.

రాయప్రోలు వారి ప్రణయతత్త్వం మరికొన్ని ఖండికల్లో కూడా గోచరిస్తుంది. 'హేమ పాత్రల చందన మెండి పోయే గ్వారములు మోయు మిన్నవి హారములను నాసలం గక స్నాన కషాయగంధ మబల! యెవనికోసము సగమయి తపింతు!

అనడంలో ఒక విరహాత్కంఠిత దర్శన మిస్తుంది. నేత్రాలనుండి కన్నీటి ధారలు ఎడతెగక జాలువారుతున్నాయనీ, విరహాగ్ని, తాపోష్ణంకల్ల స్నానకషాయ గంధం ఇంకిపోయిందనీ ధ్వనిస్తుంది ఇక్కడ.

అలాగే 'తలుపుతీయవే భామా! నీ తలపు తియ్యనిదె భామా!' ఇత్యాది జానపద గీతంలో కూడా ఒక విరహాదుడు ప్రత్యక్ష మవుతాడు.

ఈ విధంగా రాయప్రోలువారి ముఖ్యంగా విప్రలంభ శృంగారాన్నే హాసోపేషించారు. ఆధునిక కవిత్వ చరిత్రలో మొట్టమొదటగా అమలిన శృంగార మే ఒక ప్రణయసిద్ధాంతాన్ని లేవనెత్తిన కీర్తి రాయప్రోలువారిదే!

ఒక అపూర్వ పూర్వప్రబంధం

అలమేలు మంగా పరిణయం

- శ్రీ కపిలవాయి లింగమూర్తి

ఇది నాలుగవ శాసనాలు 482 పద్యాలు గల చక్కని ప్రాథమిక ప్రబంధం. దీనికి రత్న తూము రామచంద్రకవి. ఇతడు మహాబూబ్ నగర్ జిల్లాకు చెందిన పనపర్తి తాలూకాలోని మానాజి పేట నివాసియైన దేశమఖ్. క్రీ. శ. 1370 ప్రాంతానికి చెందినవాడు.

తూమువారనే పేర వరంగల్లులో ఒక కుటుంబం ఉన్నట్లు శ్రీశైల సంపత్కు మారాచార్యులు తమ 'మనపండితులు - కవులు' అనే గ్రంథంలో తెలిపినారు. ఆ పేరుతో ఇక్కడ మరొక కుటుంబం ఉంది. వరంగల్లులోని తూమువారతో తెలియదు కాని ఇక్కడివారు గెడ్డు, తేలాలస గోత్రానికి చెందినవారు.

రామచంద్రుని తండ్రి రామధూపాలుడు. అతడు తమ జాగీరు మానాజి పేట సమీపంలోని 'గట్టుకాడి పల్లె'లో శ్రీవేంకటేశ్వరుని ప్రతిష్ఠించగా ఆయన కుమారు డాస్వామిపై ఈ ప్రబంధాన్ని రచించినాడు.

'అలమేలు మంగా పరిణయం' అనే పేరు వివగానే దీనిలో శ్రీవేంకటేశ్వరునికి అలమేలు మంగాకు జరిగిన వివాహేతి వృత్తం ఉంటుంది అనుకోవటం ఊరిపాటి. కాని ఇది ఆవిధంగా కాదు. స్వామి అక్కడ ఏవిధంగా వెలసినాడో దానికి ఒక కథను కల్పించి కవి దాని నీ ప్రబంధంలో నిబంధించినాడు.

ప్రబంధ కల్పనా కథా (ప్ర. వా. 162) అని ప్రబంధానికి అమరుని నిర్వచనం. అతని పిమ్మట రామ రాజధూపాలుడు దానికి వార్తికంగా కేవలకల్పనా కథాకృత్రిమరత్నము లాద్యసత్కథా వాచిఃకుట్టు వజ్రములు. (వసు - 1-19) అని చెప్పి కళాపూర్ణోదయం వంటి

మహోన్నత ప్రబంధాలపై ఒక దెబ్బ కొట్టినాడు. కనుక నాటినుండి గతాను గతకంగా మనవారి కందరికిని మిత్రప్రబంధ రచన ఒక ఒరవడిగా నిలిచిపోయింది. స్వతంత్రమైన కల్పనాశక్తి ఉన్నప్పటికీ ఎవరూ సాంకేతిక కథలకు పూనుకోలేదు. ఏకాండతో మాత్రమే అందుకు సాహసం చేసి అమరుని నిర్వచనాన్ని నిలబెట్టినారు. అటువంటివానిలో ఇది ఒకటి. దీనిలోని కథ ఈవిధంగా ఉంటుంది.

ఒక పుడు నారదుడు లోకాలన్నీ సంచరిస్తూ వైకుంఠానికి వెళ్ళినాడు. అక్కడ శ్రీమహావిష్ణువు లేడు. ఎక్కడికి వెళ్ళినా డని ద్వారాపాలకులు మొదలైనవారి నెందరి ఁడిగినా మేమెరుగ మన్నారు. అది విని అతడు గబగబా కైలాసం వెళ్ళి నారాయణు డెవరికీ చెప్పకుండా ఎక్కడికి వెళ్ళినాడు. ఎందుకు వెళ్ళినాడు. అని అడిగినాడు. అది విని శంకరు డీ వృత్తాంతం అతనికి విధంగా చెప్పినాడు.

భూలోకంలో మానవతీ పురాన్ని రామధూపాలు డనే ప్రభువు ప్రహ్లాదాంబుల కోవకు చెందిన పరమ భక్తుడై పాలిస్తున్నాడు. అది తెలిసి లక్ష్మీకి అతని సేవలు కొనవలె నని బుద్ధికలిగింది. అందుకు పతి వెళ్ళకుండా అక్కడికి తానే వెళ్ళే మార్గంలేదు కాబట్టి ఒకసారి భర్తతో భూలోకంలోని వారంతా పాపులు కదా! మీరు వెళ్ళి ఆదుకోకుంటే వారు మిమ్ముల నేవిధంగా చేరు కోగలరు? అని అన్నది. అది విని అతడు మనం పాపులను రక్షించ వచ్చునా? అన్నాడు. అయితే మీకుపతిక పావను డనే దిరుదు ఏలా చెల్లతుం డని ఆమె నిష్ఠుర మాడింది.

విష్ణువుక్కుడా అతని సేవలు పొంద వలె నని లేకపోలేదు. అందుచేత లక్ష్మీ

దేవిపలికిన నిష్ఠుర వాక్యం ఒక మిషగా ఆమెగో నీలాకలహ మాడి వైకుంఠాన్ని విడిచి భూలోకానికి వచ్చినాడు.

అక్కడ అతనికి ఒక నల్లని కొండ (అంజనగిరి) దాని సమీపంలో ఒక శృంగ రగావనం కనిపించినవి. అతడు వాటి అం దాన్ని చూచి ఆలోటలోనికి వచ్చి ఒక సర స్తీరంలో కూర్చున్నాడు. దీని శోభ చూస్తుంటే అతనికి లక్ష్మీదేవి తలపునకు వచ్చింది. అత డామెను విడిచి ఒంటరిగా ఎపుడూ ఉండలేదు. అంతేకాక ఆవన శోభ, అక్కకి చిలుకల పలుకులు మొదలైనవి అతనికి విరహోద్దీపనం కలిగించినవి. దానికతడు తాళలేక ఈ తోట కంటే ఈ కొండపై ఎక్కడనైనా ఒక గుహ ఉంటే దానిలో వింక్రాంతి తీసుకోవటం మంచి డని అది యెక్కి వెళ్ళి, అక్కడ ఒక గుహలో ప్రవేశించినాడు.

అత డావిధంగా దానిలో ప్రవేశిస్తూ డగా ఆగుట్టపై గొట్టెలను మేపే కాపడ లిద్దరు చూచి గ్రామంలోనికి వచ్చి ఆ వింతను తమ దొరగారితో 'స్వామి! ఎవరో ఒక నల్లని ఆయన పచ్చనిబట్టకట్టు కున్నాడు. మా గొట్టెల మందలో నుండి గుట్ట ఎక్కి పోయి పానిపై ఉండే గులో రూరినాడు.' అని తమయాసతో చెప్పినారు.

ఆవార్తకు రామధూపాలు డద్భుతపడి వెంటనే ఒక మంచిముహూర్తం చూపించుకొని తగినపరివారాన్ని వెంటబెట్టుకొని పల్లకి పెక్కి అతనిని చూడటానికి బయలు దేరినాడు.

ఈలోపల అక్కడ వైకుంఠంలో శివ లం ఒక చిన్న మాటపై పట్టింపు తెచ్చుకొని విష్ణువు తనను విడిచిపోవటానికి లక్ష్మీదేవి పశ్చాత్తాపపడి హరిని వెదకుటకు బయలుదేరి అంజనగిరి దగ్గర శృంగార వనంచేరి దాని అందానికి ముగ్ధురాలై కొంచెనే పక్కడ విక్రాంతి తీసుకున్నది.

అది వసుంధరుని కబట్టి ఆమెకుడ ఆవశ్యోభక్త విరహోద్దీపనం పొంది చెలు లతో విష్ణు వీధులలోకంలో ఎటు వెళ్ళి నాడో, ఎక్కడని వెదకటం, ఈవిర హాల్ని నేవిధంగా తరించటం అని దిగు లుతో ఆలోచనలో పడింది.

సురిగా ఆసమయానికి రామభూపా లుడు తన పరివారంతో వచ్చి వారిందరిని గుట్టక్రిందనిలిపి గొల్లవారిని తీసుకొని తానొక్కడు మాత్రం కొండనెక్కి వారు చూపిన గుహలోనికి వెళ్ళినాడు. లోపలికి వెళ్ళగా అతని కక్కడ మొదట ఒక సామాన్యమైన ముని కనిపించి 'నీ వెవరు?' ఇక్కడికెందుకు వచ్చినావు? నేను మాన వులను చూడగూడ దని ఈ గుహలో మునినై ఉన్నాను అన్నాడు. అది విని అతడు 'స్వామి! నాజేరు రామ భూపా లుడు. మీరు సామాన్యమైన మునులుగారు. లోకరక్షకుడైన ఆవదేతా సార్వభౌములే' అని అతనిని అనేకవిధాల శతించినాడు. అది విని సంతసించి అతడు నిజరూపం చూపి నేను నిన్నొక్కటి అడుగుతాను. ఇక్కడ నీ కక్కడనైనా అలమేలుమంగ కనిపించిందా! నేనామెతో ఒకమాటకు అలిగివచ్చినాను కాని ఇప్పుడామెను విడిచి ఉండలేక పోతున్నాను. అక్కడ ఆమె కూడ నావలెనే ఒంటరిగా ఉండలేక ఈలోకానికి ఎక్కడికోవచ్చిఉంటుంది. కాబట్టి నీవు వెళ్ళి ఆమెను పిలుచుకురా! అని అన్నాడు.

అది విని రామభూపాలుడు స్వామి! నేను మానవమాత్రుడను. ఆ రల్ల నా కే విధంగా దర్శన మిస్తుందో? మీరామె యిక్కడికి వచ్చి ఉంటుంది అంటు న్నాడు. కాని రాకుంటే నేను వైకుంఠా నికి ఏలా వెళ్లి అతల్లిని పిలువగలను? అని విన్నవించినాడు. అది విని విష్ణువు తన ముద్దుటంగరం అతనికిచ్చి 'దీనితో నీకు కార్యం సఫలం అవుతుంది. వెళ్ళు' అన్నాడు.

రామభూపాలుడది గ్రహించి కన్నుల కద్దుకొని కొండదిగగా ఆసమీపంలోని వనంలో ఏదో దిక్కు స్త్రీల కోలాహలం వినిపించింది. అతడు ఇక్కడ వీరెవరు? ఎందు నిమిత్తం వచ్చినారు? అని దగ్గరకు వెళ్ళినాడు.

అతని రాక నల్లంత దూరంనుంచే చెలి కత్తెలు చూచి అతనిలోని భక్తుని లక్షణాలు పసిగట్టి అతడు తప్పకుండా విష్ణువు పంపిన దూతయే అయిఉంటా డని లక్ష్మీ దేవితో చెప్పినారు. అది విని ఆమె అతడు తమను సమీపించగానే నీ వెవరు? ఎందు నిమిత్తం వచ్చినావు? అని అడిగింది. అతడు తన ఉరూ, జేరూ, చెప్పుకొని ఆమె లక్ష్మీదేవి కావటం ఎరిగి తనను విష్ణువు పంపినట్లుగా చెప్పి, ఉంగరం ఆనవాలుగా ఇచ్చి స్వామి నిన్ను పిలుచుకొని రమ్మ న్నాడు. అని చెప్పినాడు.

లక్ష్మీదేవి అతడిచ్చిన ఉంగరం అంగు కొని, చెప్పిన సందేశం విని అన్నా! నీవు భన్యుడవు, నిన్నుకన్న తలిదండ్రులు భన్యులు. నాస్వామి నీకు దర్శనం ఇచ్చి నాడు. కాని ఒకమాట. నాస్వామినన్ను నిజంగా రమ్మన్నాడా! కేవలం ఒక చిన్న మాటపై అలిగివచ్చినాడు కాబట్టి నేనిప్పు డాయన దగ్గరకు వస్తే అంగీకరిస్తాడా! నాకొకట ఒక సారి మళ్ళీ వెళ్ళి ఈ విష యం గట్టిగా తెలుసుకునిరా! అని తాను ఉంగరంతో కాసేపు ఏదోమొచ్చటించి తన లీలాకమలాన్నిచ్చి పంపించింది.

రామనృపతి ఆది తీసుకొని విష్ణువు దగ్గరకు వచ్చినాడు. అతడా విధంగా వస్తుండగా అతనికింటే ముందే వాయు వాపరిమళాన్నికొని వెళ్ళి వెన్నుని కప్ప గించినాడు. అతడు దాన్ని ఆఘ్రాణించి దేవలోకంలోని ఈపరిమళం భూలోకాని కేలావచ్చింది. తప్పక లక్ష్మీదేవియే ఇక్క డికి వచ్చి ఉంటుంది. అనుకొంటుండగా రామనృపతి వచ్చి ఆమె ఇచ్చిన కమలా న్నందించి వెలిబుచ్చిన సంకయాన్ని విన్న వించినాడు.

అంత విష్ణువు లక్ష్మీదేవి పంపిన కమ లంతో కొంతసేపు మోటాడి ఏవేవో ప్రమాణాలుచేసి ఈసారి ఆమెను విడిచి ఎక్కడికి వెళ్ళనని గట్టిగా చెప్పి పిలుచు కొని రమ్మని రామనృపతిని మళ్ళీ పంపి నాడు.

పిలువకుంటే ఉలికిపడటం పిలిస్తే బిగిసి పోవటం స్త్రీలస్వభావం కాబట్టి బక్తి విష్ణువు చేసిన బాసలు విని వానికి ఏవేవో అగ్ధాలుతీసి, ఇకన్నీ ఆయనకు సహజ మేలే! అని చివరకు సరేపద! నీవున్నావు గదా! అని అతనివెంట బయలుదేరి వెళ్ళి పతిని చూడగనే బేలయై పాదాలపైపడి తనతప్పు మన్నించవలసిన దని విలపిం చింది. అంత వెన్నుడామెను లేవనెత్తి చిరునవ్వుతో కన్నీరు తుడిచినాడు.

మళ్ళీ యిద్దరొక్కటి అయినారు.

తరువాత విష్ణువు రామనృపతితో విడిపోయిన మయ్యల నిద్దరిని నీవు మళ్ళీ యిక్కడ కలిపినావు కాబట్టి ఏమి కావలెనో కోరుకో! అన్నాడు. అది విని అతడు స్వామి! మీదర్శనంతరువాతనా కింక కోరుకోవలసింది ఏముంది? కాని 'అలుకతీరిన మీ యిద్దరూ మళ్ళీ పెండ్లి చేసుకుంటూ ఉంటే చూడవలె నని ఉంది.' అన్నాడు.

అది విని విష్ణువు మేం మళ్ళీ పెండ్లిచేసు కోవడం ఏలా కుదురుతుంది? అది వీలుకాని మాట. కాని మాప్రతిమలకైతే నీ వెన్నితడ వలెనా కల్యాణంచేయవచ్చు. అది చూచినవారందరు తరిస్తారు కూడ. అందు చేత నీవు మొదట మాప్రతిమలు చేయించు. అని దానికి పాంచరాత్రోక్త ప్రతిమావిధానం వాని తిరుక్కల్యాణ పద్ధతి సాంగంగా అతని కుపదేశించి నాడు. పిమ్మట వా రాగుహలో అదృశ్య మైనారు.

పిమ్మట రామనృపాలుడు కొండదిగి వచ్చి శివులను రావించి స్వామివారు సెలవిచ్చినట్లు కస్తూరంగా ప్రతిమ లను చేయించి వానికి తనకు స్వామివారు

కనిపించినది. మాకునుద్యతయోదశి నాడు కల్యాణం ఏర్పాటుచేసి తలంబాల అనంతరం రథోత్సవం, పౌరుషేట, అవధ్య భం, పుష్పయాగం దినముకటి చొప్పున జరిపించి ఈకల్యాణం ప్రతివీధు ఇదే విధంగా నడుపవలెనని ఏర్పాటుచేసి నాడు. ఇది ఈకల్యాణంలోని కథ.

ఈరామనృపతికి ఒకఅక్కగా ఉంది. ఆమెకేసు రామమ్మగా. ఆమె తమ్ముడేర్పాటు చేసిన ఈకల్యాణం చూసి స్వామి వారినేవకు తనను కూడ ఉపయోగించుకొమ్మని కోరింది. అప్పుడాయన ఆమెతో స్వామివారి కాలయనిష్ఠిం చేయించ మని చెప్పినాడు.

రామమ్మగా రక్కడ ప్రస్తుతం ఉన్న ఆలయం కట్టించటానికి గూడ ఒకకథ ఉంది. ఆమెను నాగిన్ కర్నూలుతాలూకాలోని బిజనేపల్లెకు ఇచ్చినారు. ఒక పురుషుడు వారితోటకు ఒకసాధువు కచ్చి నాడు. అతని దగ్గర చాలా అసరబ్బిలున్నవి. వాని నతడు ప్రతికుక్రవారిం ఒకపిట్టపై కప్పపొసి లక్ష్మీపూజ చేసేవాడు. అది చూచిన రామమ్మ భర్తగారికి ఏవిధంగానైనా వాటిని కాజేయ వలెననే అప్రయత్నిపుట్టింది. అందుచేత ఒకనాటి రాత్రి అతనిని హింసించి చంపి ఆ బంగారునాణేలు దక్కించుకున్నాడు. కాని ఆ తరువాత అతనితోట నేలు తప్పింది. చివర కతడుగూడ నిస్సంకుగా అచిరకాలంలోనే మరణించినాడు. అంత రామమ్మ యావనప్రాయంలోనే విధవయై ఆ ధనంతో తల్లివారిల్లుచేరి కొంత కాలానికి విరక్తురైన తనధనాన్ని స్వామి వారిహుందీ కర్పించాలని తిరుపతికి పయనం కట్టింది. అపుడు స్వామి ఆమెకు స్వప్నంలో కనిపించి నీ వాదనం ఇక్కడికి తే నవసరంలేదు. అక్కడనే నాకాలయం కట్టించు అని నెలవించినాడు. దానితో ఆమె అక్కడ యిప్పుడుండే

ఆలయం కట్టించింది. ఇది ప్రజలు చెప్పుకునే కథ.

- కావ్య విశేషాలు -

ఈకవి రామభక్తుడు. అందుచేత కృత్యాదిలో శ్రీరామ - సీత - భక్త - శత్రుణ - శత్రువు - హనుమ - సుగ్రీవ - విభీషణ - అంగద - జాంబవంతులను విడివిడి పద్యాలలోనుతించి పిమ్మట శంకర - సర్వమంగళా - బ్రహ్మ - సరస్వతీ గణపతులకు మొక్కితమగురువైన శేషయ్యయని ఆ పైని ప్రాచేతసాని ప్రాచీనకవులను స్తుతించి ఈకవినింకూడ చేసినాడు. ఈ విధంగా అతడు ఒకమహాప్రబుధ నిర్మాణకుశాహుడుకాగా నీవు రచించే ఆలవేలు మంగపరిశయం నాకు కృత్యియిమ్మని కలలో శ్రీరామచంద్రుడు కనిపించి అడిగినాడు. అపుడు దాని కతడు సంతసించి ఒకదండకంలో స్వామిని నుతించి తనవంశావతరణంతో కావ్యమారంభించినాడు.

పుగవర్ణన సందర్భంలో సౌధాలను - అగడ్తను - చతుర్వర్ణాలను - చతురంగబలాలు - వాని పిమ్మట పుష్పలావికలను ప్రత్యేకంగా చెప్పినాడు.

తమవంశావతరణంలో రామభూపతిని చెప్పే అపుడు యత్రాకృతిస్త త్రిగుణాః అనేన్యాయాన్ని అనుసరించి కావ్యనాయకుని ఉండవలసిన గాత్ర సౌందర్యాన్ని దయాధర్మాగిగుణాలను చూపినాడు. విష్ణుపుభూలోకానికి వచ్చినపుడు 'అంజనగిరి' మిషన్ పర్వతాన్ని లక్ష్మీదేవివచ్చే అపుడు దారివెంటగల చెట్లను ఆ తరువాత ఆమె తోటకుచేరేకరణ గ్రీష్మవర్ష శరదేమంతాలను వర్ణించి వసంతాన్ని ప్రవేశపెట్టినాడు.

ఆమె తోటలోనికి విక్రాంతికి చేరిన పిమ్మట విరహం మన్మథదూషణ - సాయం కాలం చంద్రోదయం - చంద్రదూషణ - మన్మథదూషణ అనువానితో ఆ ఘట్టం

ముగిసి సూర్యోదయంతో రామప్రభుని కొలువు చెలువు మొదలయింది.

అక్కడికి గొల్లలువచ్చి తాము చూచినవిషయం చెప్పినారు. రామనృపతి కొండకు పయనమైనాడు. ఈసందర్భంలో యాత్రావర్ణన కవకాశం కలిగింది. అతడు వెళ్ళి స్వామిని దర్శించి స్తుతించినాడు. అది చూర్ణికతో ఆరంభమయింది. సుదీర్ఘమైన ఈ స్తుతిలో ఒక సంస్కృతసీసం ఒకసంస్కృత ఉత్పలం 'వెంకట రమణా!' అనే మకుటంతో ఇరవై కందాలు చోటు చేసుకున్నవి.

విష్ణువు రామనృపతి కానవా లిచ్చిన పిమ్మట తనవిరాళిని వెళ్ళబుచ్చినాడు. ఈసందర్భంలో లక్ష్మీదేవియొక్క అంగ గాంగ వర్ణన మనోహరంగా చేయబడింది.

రామనృపతి ముగ్ధిక కొనివెళ్ళి లక్ష్మీకిచ్చినాడు. ఇక్కడ కవి సముద్రుని పేరుకు ఒక అపూర్వమైన నిరుక్తిని సృజించినాడు. ప్రళయసమయంలో లోకమంతా ఏకాగ్రవమై ఉన్నపుడు విష్ణువు వటపత్రశాయియైనవేళ ఆ ఉంగరం ధరించిన చేతిని తలక్రిందపెట్టుకున్నాడు. అపుడు అతనివ్రేలికి గల ముద్రాసాంగత్యంచేత ఆ జలరాశి సముద్రమయిందట.

లక్ష్మీదేవి రామనృపతిని విష్ణువు దగ్గరకు పంపినపు డంపినసందేశంలో వ్యాజస్సుతితో గూడిన ఉపాలంభన ఉంది. విష్ణువామె పంపినపద్యాన్ని సమాచారం అడిగే అపుడు పద్య - పద్యాస్వభావాలను చక్కగా విశ్లేషించినాడు.

తరువాత విష్ణువు తన తిరుక్కల్యాణాన్ని గుఱించి తెలిపిన సందర్భంలోకవికి గలపాంచరాత్రాగమ పరిచయం తవలినివేశం ప్రకటింపబడింది.

కల్యాణసందర్భంలో పురాలంకారాది వివాహవర్ణన చేసినాడు. రథోత్సవంనాడు, విశేషించి ఆనాడు కాల్యన దీపావళి

మతాబా సామగ్రి ఎంతో అద్భుతంగా ఉత్పేక్షించబడింది. పారువేటనాడు తలుపులదగ్గరి సంవాదం ప్రవేశపెట్టి దాన్ని శ్రేష్ఠపురస్కరంగా వక్షోత్తుతో నిర్వహించినాడు. ఇటువంటి శ్రేష్ఠ పుష్ప లావికల వర్ణనలోగూడ కనిపిస్తుంది. కవి త్కత్రియుడు కాబట్టి మానవతీపుకంలోని రాజులను వర్ణిస్తూ ప్రత్యేకంగా ఒక సీసం లో రాజులకు రాజహంసలకు జత పెట్టి చెప్పినాడు. ఈ విధంగా ఈ ప్రబంధించిన దైనా సంపూర్ణలక్షణాలతో సరసంగా ఉంది. కథలో నాటకీయతగూడ చక్కగా నిర్వహింపబడింది.

అయితే నేనింతవరకు దీనిలోని కథా సంగ్రహం స్థూలంగా దాని నిర్వహణ మాత్రమే చెప్పినాను కానికవితా సౌందర్యం చూపలేదు. వ్యాసం ఇప్పటికే పెరిగిపోయింది కాబట్టి అది మరోసారి చూపుతాను.

రామచంద్రుడు ఈ ప్రబంధాన్నే కాక రమాశతకం అనే ఒక భక్తి శతకాన్ని గూడ రచించినాడు. చంపకోత్పలములతో గూడిన ఈ శతకం అమృదితం. వంగూరి వారి శతకకవుల చరిత్రలోగాని శ్రీ గోపాలకృష్ణారావుగారి శతకవాఙ్మయ చరిత్రలోగాని దీని ప్రసక్తి లేదు. ఈ శతకప్రతి ఒకటి నాదగ్గర ఉంది.

ఈ అలమేలు మంగా పరిణయాన్ని కవిగారి పాత్రుని దత్తపుత్రులు శ్రీరామ కృష్ణారెడ్డిగారు తాళపత్రాలనుండి ఉద్ధరించి కీ. శ. కప్పగంతుల లక్ష్మణశాస్త్రి గారిచే తొలిపలుకు వ్రాయించి కీ. శ. 1940 లో ముద్రింపించినారు. కాని ఇది అక్షరవివరణతో కవితావిశేషాలతో విపుల పీఠికాసహితంగా ముద్రించదగిన ప్రబంధం. ఆ పని ఏసాహిత్య సంస్థయైనా చేస్తే ఇది వారిపేరు నిలబెట్టగలదు.

నిధాశ్రమ వర్ణనము

- శ్రీమతి పి. వి. సత్య, ఎం. ఓ

ఇతః పూర్వ మీ పత్రికయందే వ్యాఖ్య రామాయణమునందలి 'తాటకాశ్రమ ఘట్టము' తెనుగు రామాయణముల అనూదితమైన విధమును వివరించియుంటిని. ఆ ఘట్టమునకు వెనువెంటనే వచ్చు సందర్భము 'నిధాశ్రమ వర్ణనము' రంగ నాథ భాస్కర రామాయణములు ఈ ఘట్టమును అనువదించిన విధానమును స్థూలముగ పరిశీలించుటయే ప్రకృత వ్యాస లక్ష్యము.

నిధాశ్రమమును చూచి యిది యెవ్వరి వనమో వివరింపుమని శ్రీరాముడు విశ్వామిత్రుని ప్రశ్నించును. అంత విశ్వామిత్రుని సమాధానము రంగనాథరామాయణమున నిట్లు ప్రారంభింపబడినది.

'అక్కాశిఖరు జగదభిరాము రాముఁ జెక్కిలి పుణికి సున్నెహుడై పలికె ఆనఘ నీ వెలుగని యర్థంబు గలదె వినుము నాచే విన వేడుకయేని'

భాస్కర రామాయణమున నిట్లున్నది. వ. 'అని పలికినం గౌశికుండు రామచంద్రుం గనుంగొని యిదివామనునికి పూర్వాశ్రమంబు వినుము'.

ఈ సందర్భమున మూల మిట్లున్నది.

'అథ తస్యాఽప్రమేయస్య
తద్వనం పరిపుచ్చతః
విశ్వామిత్రో మహాతేజా

వ్యాఖ్యాతుముపచక్రమే 29 సర్గ-1 శ్లో. ఇచ్చట ఒక విషయము గుర్తింపవలసియున్నది. శ్రీరాముడు శ్రీమహావిష్ణు వని - వాసును డని - ఒకప్పుడు విష్ణువు తపమొనరించినచో టీ నిధాశ్రమమనీ - విశ్వామిత్రునకు తెలియును. దేవేంద్రాదుల మెప్పునందిన తపాధనుడు విశ్వామిత్రుడు. ఈ భావము మూలమునందలి 'విశ్వామిత్ర మహాతేజా' అను మాట

అలో వివరింపబడినది. తెరెండు అనుఃదము అందునా 'మహాతేజ' అను విశేషము విడువ బడినది. విశ్వామిత్రుడు ఇతః పూర్వము దశరథునితో చెప్పిన-

'అహం వేద్మి మహాత్మానం
రామం సత్యపరాక్రమమ్
వసిష్ఠోఽపి మహాతేజా
యే చేమే తపసి స్థితాః'

(19 వ సర్గ-14 శ్లో.)

అన్న శ్లోకము నందలి 'అహం వేద్మి' అను మాటలను జ్ఞప్తికి తెచ్చునట్టిది 'మహాతేజా' అను విశేషము.

పిదప విష్ణు విచట తప మొనరించె నని చెప్పు సందర్భము - రంగనాథ రామాయణమున నిట్లున్నది.

'మును విష్ణుదేవుండు ముడముతో దేవము గొనకొని కావించుకొంటు నై యిచట యుగముల నేకంబు లుండగా ననఘ మైనట్టియా శ్రమం బంద్రుమున్ దీని' భాస్కర రామాయణమున.

'ఈ యాశ్రమమున విష్ణుఁడు పాయకయుగశతములైన బహువర్షముఁ త్యాగత తప మొనరించి తపో యుక్తిం గామ్యునిదిఁ బొందుచు నుండున్'

మూలమున నిట్లున్నది -

'ఇహ రామ మహాబాహుః

విష్ణు దేవవరః ప్రభుః

వర్షాణి సుబహూ న్యేవ

తథా యుగశతానిచ' (29 వ సర్గ-1 వ శ్లో)

ఇందు విష్ణువునకు గొప్పభుజము కలవాడు, దేవశ్రేష్ఠుడు, సకల జగత్తు ప్రభువు, మహాతపస్సంపన్నుడు అనే నాలుగు విశేషములు వాడబడిన వామనావతారమునకు పూర్వ రంగః ననే విశేషములు చెప్పబడినవి. కామ

వతారమున విష్ణువు త్రివిక్రముడైనాడు. దేవతా ప్రయోజనార్థము నేలకు దిగినాడు. కశ్యపుని అఖండతపమునకు ఫలమైనాడు. ఈ భావము లన్నియు విష్ణువునకు వాడైన విశేషణములలో వాల్మీకి ధ్వనింప చేసినాడు. ఇక శ్రీరామావతారము కూడ దేవప్రయోజనార్థ మేర్పడినట్టిదియే. సర్వరాక్షస సంహారమునకైన భుజబలము, దేవతాప్రీతి, ప్రభుత్వ, తపస్సులకు గమ్య మానత్వము, అనెడి విశిష్టతలు శ్రీరామున కును గలవు. మొత్తముపై మూలమున విష్ణువునకును వాడిన విశేషణములు సార్థకములు - ఇవి అనువాదములందు విడువబడినవి.

తదుపరి కథాభాగము వామనావతార ఖట్టము. దేవతలు విష్ణుని ప్రార్థించిరి. 'బలి రైవోచని ర్విష్ణో' యజతే యజ్ఞ ముత్తమమ్ అసమాప్తే క్రతౌ తస్మిన్ స్వకార్యమభిపద్య తామ్'

29 వ సర్గ - చల్లో॥

అని మూలము అనువాదమున నిది యథా కథము. అధికముగా క్రిందిమాట లున్నవి. 'శరణాగత ప్రీతు శరణులోకేక' 'సరసిజోదర మాకు శరణంబు నీకు

ఈ విశేషణములు వామనావతారము నకు పూర్వరంగమున శ్రీమహా విష్ణువునకు చెందినవి. పై వాల్మీకి వాడిన విశేషణముల వలె ఇవియును అర్థవంతములు. శ్రీరాముడు శరణాగత ప్రీయుడు. రావణుని వలన దేవతలకు బాధ కలిగినది. రావణుడు బ్రహ్మముని మనుమడు. నారాయణునకు సరసిజోదరుడు, కుమాగుడు. అనగా రావణుడు నారాయణుని మనుమని మనుమడు. తమక నారాయణుడే

రావణుని దండింప నమర్చుడు. రామునకు వర్తింపగల విశేషణములు వామనావతారమునకు మున్ను నారాయణునకు వాడుటలో విశేషమున్నది.

దేవతలు విష్ణుని వామనునిగ వవతరింపుమనిరి. రంగనాథ రామాయణమున దేవతలు నూచించి నటులలేదు. భాస్కర రామాయణమున

'వామన రూపము గైకొని మామే లాడగూర్చి దేవమును నేలు కృపాధామ యని సురలు వేడఁగ

నామెయిఁ గశ్యపుఁడు దాను నదితియుఁ గోర్కిన్'

మూలమున నింతకన్న నూత్నముగ విపులీకరింప బడినది.

శ్లో॥ 'స త్వం సురహితాగ్ధాయ మాయాయోగ మపాశ్రితః వామనత్వం గతో విష్ణో కరు కల్యాణ ముత్తమమ్' (29 వ సర్గ - 9 వ శ్లో॥)

విష్ణుత్వమును మఱుగు పఱచి వామనుడుగ భాసించుటే అచటి మాయాయోగము.

విష్ణువు ప్రత్యక్షముకాగా కశ్యపుఁడు గావించిన క్రిందిస్తుతి అనువాదముల విడువబడినది.

'తపోమయం తపోరాశిం తపోమూర్తిం తపాత్మకమ్ తపసా త్వాం సుతప్తేన పశ్యామి పురుషోత్తమమ్'

(29 వ సర్గ - 12 వ శ్లో॥)

భగవద్గీత యందలి విశ్వరూప దర్శనమును బోలిన క్రింది శ్లోకము అనువాదము లందున్నను మూలభావము పూర్తిగా అనువాదములకు రాలేదు.

'శరీరే తవ పశ్యామి జగత్ చర్మ మహం విభో త్వ మనాది రనిర్దేశ్య స్త్వా మహం శరణంగతః'

(29 వ సర్గ - 13 వ శ్లో॥)

'ఓ ప్రభూ! ఈ చేతనా చేతనస్వరూపముగు సకల జగత్తును' నీశరీరమునజూచుచున్నాను. నీవు శుట్టుక లేనివాడవు. ఇట్టివాడవని నిర్దేశింప నలవికానివాడవు. ఇట్టి నిన్ను నేను శరణు జొచ్చుచున్నాను.' అని పై శ్లోకతాత్పర్యము. ఈ శ్లోకము రంగనాథ రామాయణమున నిట్లనూదిత మైనది.

'నీ మహా తనువున నిఖిల లోకములు సోమార్కలోచన చూపుము మాకు నాద్యంత రహితుండ వగు నిన్ను వేద వేద్యుని శరణంబు వేడెద ననిన'

మూలమున నీలో విశ్వమును చూచుచున్నానని యుండఅనువాదమున చూపుమని కోరినటులున్నది. వానిలో నిఖిల లోకములు కాన్పించు చున్నప్పుడు 'సామార్కలోచన' యన్న కల్పన మంత విశేషముకాదు.

'అద్యంతరహితుడవు' 'వేద వేద్యుడవు' అనువాద విశేషముల కన్న మూలము నందలి 'అనిర్దేశ్యః' అమమాట గంభీరమైనది.

భాస్కర రామాయణమున నిట్లున్నది. 'కలిత శ్రీ శుభవత్ దేవవర నీ

గా త్రంబునన్ ముజ్జగం బులు పెంపొందుచు నుండు శోభనమహా

మూర్తింగనుంగొంటి నిం పలరన్ నీశరణంబు గంటి వరదా యంచుం బ్రశంసించి ని శ్చల మోదంబున దాను బల్నియును జగ చదభక్తితో మొక్కినన్.

ఇందును 'అనిరేక్యః' అను మూలభావ మనువదింపబడలేదు.

ఈ తపోవనమునకు సిద్ధాశ్రమ మని పేరువచ్చుటకు కారణము కశ్యపుడట సిద్ధి పొంది, అట్టి వరమును విష్ణువును కోరుటయని మూలమున వివరముగ చెప్ప బడినది.

‘అయం సిద్ధాశ్రమో

నామ ప్రసాదా త్తే భవిష్యతి

సిద్ధేశ్వరణి దేవేశ

ఉత్తిష్ఠ భగవన్నితః’

‘ఓ దేవేశ్వరుడవగు భగవంతుడా! నా తపస్సు సిద్ధించగా నీ యనుగ్రహముచే నీ యాశ్రమము సిద్ధాశ్రమ మని ప్రసిద్ధము కాగలదు. నీ వీ స్థలమును గూడ నను గ్రహించి యిచటనే యవతరింపుము’ అని శ్లోకతాత్పర్యము. రంగనాథరామాయణ మున నీ శ్లోకమును విడిచి -

సిద్ధించు నిటు దపస్సిద్ధులుగాన

సిద్ధాశ్రమంబునాఁ జెల్లు నెల్లెడల’

అని వివరింపబడినది. భాస్కర రామాయణమున కశ్యపునిచే నిట్లు చెప్పింప బడి నది.

‘సిద్ధాశ్రమ మిది యభిమత

సిద్ధుడవై లెమ్ము పిదప శ్రీవర నిన్నున్

బుద్ధి దలంచిన వారికి,

సిద్ధముగా సర్వకార్య సిద్ధులు గలుగున్.

పూర్వభూమి యైన భారతదేశమందలి త్రైతమహాత్మ్యము లనేక గ్రంథములలో వివరింపబడినవి. అట్టి గ్రంథముల కల్ల శ్రీమద్రామాయణమే మార్గదర్శకము.

రతి విలాసమ్ (నష్టికానుకాస్త్రకృతి)

- శ్రీ ఇప్పగుంట సాయిబాబా

భోజదేవుడు (చిత్తపకవి?) గ్రంథ శృంగార ప్రకాశములోని ‘రసావియోగ ప్రకాశం’ అనబడే అతిముఖ్యమైన పదు నొకండవ ప్రకాశంలో ప్రబంధములు (శ్లోక) ఇటువదినాలుగు రకము అని చెప్పుచు కాస్త్రకావ్యమును ‘కాస్త్రీ’ కావ్య వినివేశః కావ్య కాస్త్రమ్ ‘అని నిర్వచించి కామకాస్త్ర కావ్యమును ‘ఉదాహరించినాడు. అంటే కావ్యరూప ములో ఉన్న మదన కాస్త్రము, దామోదర గుప్తుని కట్టినీ మతమ్. ఈశ్వర దత్తుని ధూర్త విట సంవాదమ్, డేమేంద్రుని కళావిలాసమ్ ఇట్టివే.

ఇప్పట్టున భామహుని (క్రీ. ౫౦౦ ప్రాకం) పేర్కొనుట తప్పనిసరి. చూడు-కావ్యా లంకారమ్, శ్లోకం ౩.

స్వాదు కావ్య రసోన్మిత శ్రం

కాస్త్ర మప్య పభుజ్ఞతే

ప్రథమా రీథ మథవః

పిబన్తి కటు భేషజమ్॥

మహాకవి రాజశేఖరుడు క్రీ. ౮౫౦-౬౦౦ మధ్య) కావ్య మీమాంసలో ‘తత్రత్రిధా కాస్త్ర కవిః। యః కాస్త్రం విధత్తే, యశ్చ కాస్త్రీ కావ్యం గంవిధత్తే, యోఽపి కావ్యే కాస్త్రార్థం విధత్తే’ అన్నాడు. (కాస్త్రమును సూచించు వాడు, కాస్త్రము నందు కావ్యమును కూర్చువాడు, కావ్యమునందు కాస్త్రార్థమును గవదరించు వాడు.)

ఈ ‘రతి విలాసమ్’ మూడవ కొవకు చెందుతుంది.

శ్రీకణ్ఠ చరిత కావ్యకర్త భట్ట మంఖుడు (క్రీ. ౧౧౦౦-౧౧౬౦ మధ్య) నిర్మించిన కోశమునకు టీకను కూడ స్వయముగ కూర్చినాడు, ‘రతి’ శబ్దమునకు ‘రతిమ్’ అను అర్థమున్నదనుచు రతివిలాస పీఠికలోని ఒక శ్లోకము చివరి పాదమును ‘తత్సిద్ధయే రతి విలాసమతోఽభిధాన్యే’ అని ఉటంకించినాడు. రాఘవభట్టు (క్రీ. ౧౬౦౦ ప్రాంతం) తన అభిజ్ఞాన శాకుంతల వ్యాఖ్యలో ‘అథ అనురాగేంగిత మిత్యధిక్యత్య ఉక్తం రతివిలాసే - విలంబస్తు పథి వ్యాజాత్ పరావృత్యాపి దర్శనమ్’ ఇత్యాది అని ఉద్ధరించబడింది.

దక్షిణావర్త నాథుడు తన మేఘదూత వ్యాఖ్య ‘ప్రదీప’ లో తథా రతివిలాసే - పరమాతు రతి రూపానా మిష్టా యామావ సాయికీ’ అని నష్ట రతి విలాస కావ్యము నుండి ఒకే ఉదాహరణ ఇచ్చాడు. మల్లి నాథుడు ఇప్పట్టున ఉదాహరించిన రతి రహస్య శ్లోకం ముదిత ప్రగులలో లేదు. బహుశా రతివిలాసం అనుటకు బదులు రతి రహస్య మునైనా దేమా?

ఇక కర్తను గుఱించి : భోజాడు కాని, భట్ట మంఖుడు కాని, రాఘవ భట్టుకాని, దక్షిణావర్త నాథుడు కాని కర్త పేరును పేర్కొనలేదు. ఈ రతి విలాసమ్ కర్త కశ్యపుడని నా అభిప్రాయం. దీనిని గుఱించి వేరొక వ్యాసం వ్రాయ దలచాను.

